

Маріупольський державний університет
Факультет іноземних мов
Кафедра прикладної філології

ЗАТВЕРДЖЕНО
Протоколом засідання
Вченої ради факультету
іноземних мов
№ 5 від 22.12.2023

**ПРОГРАМА
КОМПЛЕКСНОГО АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ З СУЧАСНОЇ
РОСІЙСЬКОЇ, ПОЛЬСЬКОЇ, УКРАЇНСЬКОЇ МОВ, ТЕОРІЇ ТА
ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ**

спеціальність

035 Філологія
(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація 035.034 Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша -
російська

(назва спеціалізації)

освітньо-професійна програма Філологія. Переклад (українська, російська,
польська)

(назва програми)

факультет

іноземних мов
(назва факультету)

Програма проведення комплексного атестаційного екзамену з сучасної російської, польської, української мови, теорії та практики перекладу для студентів денної форми навчання ОС «Бакалавр» за спеціальністю 035 Філологія, спеціалізацією 035.03 Слов'янські мови та літератури (переклад включно), за освітньо-професійною програмою «Філологія. Переклад (українська, російська, польська)»

Розробники: д.філол.н., професор кафедри прикладної філології О.М. Сухомлинов, к.філол.н, доцент кафедри прикладної філології Н.А. Гайдук.

Рецензенти: к.філол.н, зав.кафедри прикладної філології Педченко О.В.

Схвалено кафедрою прикладної філології
Протокол № 7 від 19 грудня 2023 р.

Затверджено на засіданні Вченої ради факультету іноземних мов
Протокол № 5 від «22» грудня 2023 р.

ЗМІСТ

1.	Зміст.....	3
2.	Пояснювальна записка.....	4
3.	Зміст програми.....	6
3.1.	Теоретичний блок.....	6
3.1.1.	Сучасна українська мова.....	6
3.1.2.	Сучасна російська мова.....	9
3.1.3.	Теорія перекладу.....	18
3.2.	Практичний блок.....	20
3.2.1.	Тексти для перекладу.....	20
3.3.	Орієнтовні питання екзаменаційного білету.....	35
3.3.1.	З сучасної української мови.....	35
3.3.2.	З сучасної російської мови.....	35
3.3.3.	З теорії перекладу.....	36
3.3.4.	Тексти для перекладу.....	37
3.4.	Критерії оцінювання відповідей студентів.....	38
4.	Список літератури.....	39

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Державна атестація бакалаврів зі спеціальності 035 Філологія ОП «Філологія. Переклад (українська, російська, польська мови)» здійснюється Державною Екзаменаційною Комісією після завершення навчання на цьому освітньо-кваліфікаційному рівні та повного виконання навчального плану.

Комплексний атестаційний екзамен з сучасної російської, польської, української мови, теорії та практики перекладу є важливим етапом перевірки та оцінки ступеня підготовки у ЗВО фахівця-перекладача освітнього ступеню “Бакалавр” та становить особливу комплексну форму контролю.

Програма кваліфікаційного екзамену побудована у відповідності до вимог державного стандарту вищої освіти в Україні.

Мета екзамену – оцінка рівня підготовки перекладачів-славістів освітнього ступеню “Бакалавр”.

Завдання екзамену:

- перевірити знання з мови методом свідомого зіставлення систем обох мов (тієї, що вивчається та рідної);
- виявити навички цілісного осмислення мовного матеріалу, аналізу і оцінки його з точки зору різноманітних порівняльно-перекладацьких позицій;
- визначити ступінь ознайомлення студентів з теоретичними основами перекладацької практики та набуття навичок і вмінь перекладу (усно-усного, письмово-усного – повного послідовного і реферативного, письмово-письмового повного і реферативного).

Кваліфікаційний екзамен перевіряю оволодіння ЗВО такими компетентностями:

Інтегральна компетентність	Здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі філології (лінгвістики, літературознавства, фольклористики, перекладу) в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій та методів філологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.	КІ-1
Загальні компетентності	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. Здатність бути критичним і самокритичним. Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	КЗ-3 КЗ-4 КЗ-5 КЗ-7 КЗ-10 КЗ-11
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	Здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні. Здатність використовувати в професійній діяльності знання з теорії та історії російської та польської мов. Здатність вільно, гнучко й ефективно використовувати мови, що вивчаються, в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і регістрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв’язання комунікативних завдань у різних сферах життя. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для	КП-2 КП-3 КП-6 КП-8

	розв'язання професійних завдань. Здатність здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та перекладацький аналіз текстів різних стилів і жанрів.	КП-10
--	---	-------

Кваліфікаційний екзамен перевіряє досягнення ЗВО таких результатів навчання

Результати навчання	Шифр результату навчання
1. Вільно спілкуватися з професійних питань із фахівцями та нефаківцями державною та іноземними мовами усно й письмово, використовувати їх для організації ефективної міжкультурної комунікації.	PH 1
7. Розуміти основні проблеми філології та підходи до їх розв'язання із застосуванням доцільних методів та інноваційних підходів.	PH 7
8. Знати й розуміти систему мови, загальні властивості літератури як мистецтва слова, історію мов і літератур, що вивчаються, і вміти застосовувати ці знання у професійній діяльності.	PH 8
10. Знати норми літературної мови та вміти їх застосовувати у практичній діяльності.	PH 10
11. Знати принципи, технології та прийоми створення усних і письмових текстів різних жанрів і стилів державною та іноземними мовами.	PH 11
12. Аналізувати мовні одиниці, визначати їхню взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють.	PH 12
14. Використовувати мови, що вивчаються, в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і регістрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань у побутовій, суспільній, навчальній, професійній, науковій сферах життя.	PH 14
15. Здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та перекладацький аналіз текстів різних стилів і жанрів.	PH 15
16. Знати й розуміти основні поняття, теорії та концепції перекладознавства, уміти застосовувати їх у професійній діяльності.	PH 16
17. Збирати, аналізувати, систематизувати й інтерпретувати факти мови й мовлення й використовувати їх для розв'язання складних задач і проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання.	PH 17

Програма кваліфікаційного екзамену містить два блоки – теоретичний та практичний. Перший блок складається з теоретичних питань, що охоплюють різноманітні теми з загального перекладознавства, а також основні перекладацькі концепції сучасності, знання яких свідчить про достатню професійну підготовку перекладача-славіста з близькоспорідненої мови. Другий блок містить практичні завдання, спрямовані на виявлення навичок розуміння специфіки певного типу тексту та його перекладу з української мови на російську.

Екзаменаційний білет складається з чотирьох питань першого блоку, та одного практичного завдання другого блоку.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА МОВА

Фонетика. Графіка

Фонетика як розділ мовознавчої науки про звуковий склад мови. Звуки мови й звуки мовлення. Голосні й приголосні звуки. Приголосні тверді і м'які, дзвінкі і глухі. Позначення звуків мовлення на письмі. Алфавіт. Співвідношення звуків і букв. Звукове значення букв *я, ю, є, і, щ*. Склад. Складоподіл. Наголос, наголошені й ненаголошені склади. Уподібнення приголосних звуків. Найпоширеніші випадки чергування голосних і приголосних звуків. Основні випадки чергування *у-в, і-й*.

Лексикологія. Фразеологія

Лексикологія як учення про слово. Ознаки слова як мовної одиниці.

Лексичне значення слова. Багатозначні й однозначні слова. Пряме та переносне значення слова. Омоніми. Синоніми. Антоніми. Лексика української мови за походженням. Власне українська лексика. Лексичні запозичення з інших мов. Загальновживані слова. Професійна, діалектна, розмовна лексика. Терміни. Лексика української мови з погляду активного й пасивного вживання. Застарілі й нові слова (неологізми). Нейтральна й емоційно забарвлена лексика. Поняття про стійкі сполуки слів і вирази. Фразеологізми. Приказки, прислів'я, афоризми. Типи словників.

Будова слова. Словотвір

Будова слова. Основа слова й закінчення. Значущі частини слова: корінь, префікс, суфікс, закінчення. Словотвір. Твірні основи при словотворенні. Основа похідна й непохідна. Основні способи словотворення в українській мові: префіксальний, префіксально-суфіксальний, суфіксальний, безсуфіксальний, складання слів або основ, перехід з однієї частини мови в іншу. Основні способи творення іменників, прикметників, дієслів, прислівників. Складні слова. Способи їх творення. Сполучні голосні [о], [е] у складних словах.

Морфологія

Морфологія як розділ мовознавчої науки про частини мови.

Іменник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Іменники власні та загальні, істоти й неістоти. Рід іменників: чоловічий, жіночий, середній. Іменники спільного роду. Число іменників. Іменники, що вживаються в обох числових формах. Іменники, що мають лише форму однини або лише форму множини. Відмінки іменників. Відміни іменників: перша, друга, третя, четверта. Поділ іменників першої та другої відмін на групи.

Особливості вживання та написання відмінкових форм. Букви *-а(-я), -у(-ю)* в закінченнях іменників другої відміни. Відмінювання іменників, що мають лише форму множини. Невідмінювані іменники в українській мові. Особливості творення іменників.

Прикметник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди прикметників за значенням: якісні, відносні та присвійні. Явища взаємопереходу прикметників з одного розряду в інший. Якісні прикметники. Ступені порівняння якісних прикметників: вищий і найвищий, способи їх творення (проста та складена форми). Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників. Повні й короткі форми якісних прикметників. Особливості відмінювання прикметників (тверда та м'яка групи). Творення прикметників, перехід прикметників в іменники.

Числівник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди числівників за значенням: кількісні (на позначення цілих чисел, дробові, збірні) й порядкові. Групи числівників за будовою: прості й складені.

Порядкові числівники, особливості їх відмінювання. Творення числівників.

Займенник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Співвіднесеність займенників з іменниками, прикметниками й числівниками. Розряди займенників за значенням: особові, зворотний, присвійні, вказівні, означальні, питальні, відносні, неозначені, заперечні. Особливості їх відмінювання. Творення займенників.

Дієслово як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Форми дієслова: дієвідмінювані, відмінювані (дієприкметник) і незмінні (інфінітив, дієприслівник, форми на *-но*, *-то*). Безособові дієслова. Види дієслів: доконаний і недоконаний. Творення видових форм. Часи дієслова: минулий, теперішній, майбутній. Способи дієслова: дійсний, умовний, наказовий. Творення форм умовного і наказового способів дієслів. Словозміна дієслів I і II дієвідміни. Особові і числові форми дієслів (теперішнього і майбутнього часу й наказового способу). Родові і числові форми дієслів (минулого часу й умовного способу). Чергування приголосних в особових формах дієслів теперішнього і майбутнього часу.

Дієприкметник як особлива форма дієслова: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Активні і пасивні дієприкметники. Творення активних і пасивних дієприкметників теперішнього й минулого часу.

Відмінювання дієприкметників. Дієприкметниковий зворот. Безособові форми на *-но*, *-то*.

Дієприслівник як особлива форма дієслова: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Дієприслівники доконаного й недоконаного виду, їх творення. Дієприслівниковий зворот.

Прислівник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди прислівників за значенням. Ступені порівняння прислівників: вищий і найвищий. Зміни приголосних при творенні прислівників вищого та найвищого ступенів.

Прийменник як службова частина мови. Групи прийменників за походженням: непохідні (первинні) й похідні (вторинні, утворені від інших слів). Групи прийменників за будовою: прості, складні й складені. Зв'язок прийменника з непрямыми відмінками іменника.

Сполучник як службова частина мови. Групи сполучників за значенням і синтаксичною роллю: сурядні (єднальні, протиставні, розділові) й підрядні (часові, причинові, умовні, способу дії, мети, допустові, порівняльні, з'ясувальні, наслідкові). Групи сполучників за вживанням (одиничні, парні, повторювані) та за будовою (прості, складні, складені).

Частка як службова частина мови. Групи часток за значенням і вживанням: формотворчі, словотворчі, модальні.

Вигук як частина мови. Групи вигуків за походженням: непохідні й похідні. Значення вигуків. Звуконаслідувальні слова.

Синтаксис

Завдання синтаксису. Словосполучення й речення як основні одиниці синтаксису. Підрядний і сурядний зв'язок між словами й частинами складного речення. Словосполучення. Головне й залежне слово в словосполученні. Типи словосполучень за морфологічним вираженням головного слова. Словосполучення непоширені й поширені.

Речення як основна синтаксична одиниця. Граматична основа речення. Порядок слів у реченні. Види речень у сучасній українській мові: за метою висловлювання (розповідні, питальні й спонукальні); за емоційним забарвленням (окличні й неокличні); за будовою (прості й складні); за складом граматичної основи (двоскладні й односкладні); за наявністю чи відсутністю другорядних членів (непоширені й поширені); за наявністю необхідних членів речення (повні й неповні); за наявністю чи відсутністю ускладнювальних засобів

(однорідних членів речення, вставних слів, словосполучень, речень, відокремлених членів речення, звертання).

Просте двоскладне речення. Підмет і присудок як головні члени двоскладного речення. Особливості узгодження присудка з підметом. Способи вираження підмета. Типи присудків: простий і складений (іменний і дієслівний). Способи їх вираження. Основні функції та способи вираження компонентів складеного присудка: вираження граматичного значення присудка (функція допоміжної частини) та вираження основного лексичного значення присудка (функція основної частини – неозначеної форми дієслова чи іменної частини).

Другорядні члени речення у двоскладному й односкладному реченні.

Означення узгоджене й неузгоджене. Прикладка як різновид означення. Додаток. Типи обставин за значенням. Способи вираження означень, додатків, обставин. Порівняльний зворот. Функції порівняльного звороту в реченні (обставина способу дії, присудок).

Односкладні речення. Граматична основа односкладного речення. Типи односкладних речень за способом вираження та значенням головного члена: односкладні речення з головним членом у формі присудка (означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові) та односкладні речення з головним членом у формі підмета (називні). Способи вираження головних членів односкладних речень.

Речення з однорідними членами. Узагальнювальні слова в реченнях з однорідними членами. Речення зі звертанням. Звертання непоширені й поширені. Речення зі вставними словами, словосполученнями, реченнями, їх значення. Речення з відокремленими членами. Відокремлені означення, прикладки – непоширені й поширені. Відокремлені додатки, обставини. Відокремлені уточнювальні члени речення.

Складне речення. Ознаки складного речення. Засоби зв'язку простих речень у складному:

- 1) інтонація та сполучники або сполучні слова;
- 2) інтонація.

Типи складних речень за способом зв'язку їх частин: сполучникові й безсполучникові. Сурядний і підрядний зв'язок між частинами складного речення.

Складносурядне речення. Єднальні, протиставні та розділові сполучники в складносурядному реченні. Сміслові зв'язки між частинами складносурядного речення.

Складнопідрядне речення, його будова. Головне й підрядне речення. Підрядні сполучники й сполучні слова як засоби зв'язку у складнопідрядному реченні. Основні види підрядних речень: означальні, з'ясувальні, обставинні (місця, часу, способу дії та ступеня, порівняльні, причини, наслідкові, мети, умовні, допустові). Складнопідрядні речення з кількома підрядними, їх типи за характером зв'язку між частинами:

- 1) складнопідрядні речення з послідовною підрядністю;
- 2) складнопідрядні речення з однорідною підрядністю;
- 3) складнопідрядні речення з неоднорідною підрядністю.

Безсполучникове складне речення. Типи безсполучникових складних речень за характером смислових відношень між складовими частинами- реченнями:

- 1) з однорідними частинами-реченнями (рівноправними);
- 2) з неоднорідними частинами (пояснюваною й пояснювальною).

Складні речення з різними видами сполучникового й безсполучникового зв'язку.

Способи відтворення чужого мовлення. Пряма й непряма мова. Речення з прямою мовою. Слова автора. Заміна прямої мови непрямою. Цитата як різновид прямої мови. Діалог.

Лінгвістика тексту

Складне синтаксичне ціле (ССЦ), його основні ознаки. ССЦ й абзац.

Види та засоби міжфразового зв'язку. Актуальне членування речення: «дане» й «нове».

Стилістика

Стилі мовлення (розмовний, науковий, художній, офіційно-діловий, публіцистичний), їх основні ознаки, функції.

Орфоепія

Вимова голосних (наголошених і ненаголошених).

Вимова приголосних звуків: [дж], [дз], [дз.]; [р]; [ж], [ч], [ш], [дж]; груп приголосних (уподібнення, спрощення); м'яких приголосних; подовжених приголосних.

Вимова слів з апострофом.

Орфографія

Правопис літер, що позначають ненаголошені голосні [е], [и], [о] в коренях слів. Спрощення в групах приголосних. Сполучення *йо*, *ьо*. Правила вживання м'якого знака. Правила вживання апострофа. Подвоєння букв на позначення подовжених м'яких приголосних і збігу однакових приголосних звуків. Правопис префіксів і суфіксів. Позначення чергування приголосних звуків на письмі. Правопис великої літери. Лапки у власних назвах. Написання слів іншомовного походження. Основні правила переносу слів з рядка в рядок. Написання складних слів разом і через дефіс. Правопис складноскорочених слів. Написання чоловічих і жіночих імен по батькові, прізвищу. Правопис відмінкових закінчень іменників, прикметників. Правопис *н* та *nn* у прикметниках, дісприкметниках і прислівниках, *не*, *ні* з різними частинами мови. Особливості написання числівників і займенників. Написання окремо (сполучень прислівникового типу), разом і через дефіс (прислівників, службових частин мови, вигуків).

Пунктуація

Розділові знаки в кінці речення. Розділові знаки в простому й складному реченнях.

Розвиток мовлення

Загальне уявлення про спілкування й мовлення; види мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо); адресант і адресат мовлення; монологічне й діалогічне мовлення; усне й писемне мовлення; основні правила спілкування. Тема й основна думка висловлювання. Вимоги до мовлення (змістовність, логічна послідовність, багатство, точність, виразність, доречність, правильність). Текст, поділ тексту на абзаци, мікротема. Мовні засоби зв'язку речень у тексті. Типи мовлення (розповідь, опис, роздум).

Структура тексту типу розповіді, опису, роздуму.

СУЧАСНА РОСІЙСЬКА МОВА

Фонетика

Предмет фонетики. Специфічна особливість фонетики в зіставленні з лексикологією і граматики. Аспекти фонетики сучасної російської мови: артикуляційний, акустичний, функціональний. Поняття про основні одиниці фонетичної системи: фраза, мовні такти, фонетичні слова, склади, звуки. Склад. Визначення складу. Теорії розгляду складу. Відкриті та закриті склади, прикриті і неприкриті склади. Характер примикання попереднього і наступного приголосного до голосному. Слогороздел і типи складів в російській мові. Типи початкових, початкової і кінцевих складів. Розподілу на склади на стику морфем. Розподілу на склади при поєднанні знаменних слів. Фонетична транскрипція.

Фонетика. Класифікація звуків сучасної російської мови. Принципи класифікації. Артикуляційна класифікація звуків. Класифікація приголосних звуків сучасної російської мови з урахуванням місця утворення шуму, способу утворення шуму, рівня тону і шуму, наявності або відсутності додаткової середнебної артикуляції. Класифікація голосних

звуків за місцем підйому мови, ступеня підйому мови, наявністю або відсутністю лабіалізація. Акустична класифікація звуків. Дихотомическая класифікація голосних і приголосних звуків.

Звукові зміни в сучасній російській мові. Поняття позиції звукової одиниці. Фонетичне слово як межа позиційного варіювання звукових одиниць. Синтагматические закони варіювання звукових одиниць в межах фонетичного слова. Позиційна міна в області приголосних звуків. Закон оглушення дзвінких приголосних у кінці слова. Закон асиміляції приголосних за дзвінкості і глухість. Закон асиміляції приголосних за місцем освіти. Закон асиміляції приголосних за способом освіти. Закон асиміляції приголосних за м'якістю і твердості. Закон пом'якшення твердих приголосних перед голосними переднього ряду. Закон спрощення сполучень приголосних. Закон скорочення подвійних приголосних. Позиційна міна в області голосних звуків. Закон редукції. Закон акомодатії. Типи позиційної міни звуків в сучасній російській мові: паралельний тип і перехреснується тип. Паралельний тип в області голосних звуків. Паралельний тип в області приголосних звуків. Перехресний тип в області голосних звуків. Перехресний тип в області приголосних звуків.

Фонологія. Поняття про систему фонем. Московська фонологічна школа. Основні фонологические кошти мови. Наголос. Інтонація. Інтонаційні типи і їх класифікація. Фонема. Поняття фонемі. Ознаки фонем. Конститутивні, диференціальні та інтегральні ознаки фонем. Призначення фонем. Сигніфікативна і перцептивна функції фонем. Сильні і слабкі позиції фонемі в словоформах.

Система приголосних фонем. Склад приголосних фонем російської мови. Поняття соотнесительного ряду приголосних фонем, парних по глухість-дзвінкості. Сильні і слабкі позиції для глухих і дзвінких приголосних в словоформах. Поняття соотнесительного ряду приголосних фонем, парних за твердістю-м'якістю. Сильні і слабкі позиції для твердих-м'яких приголосних в словоформах. Фонема <ж>.

Система голосних фонем. Склад голосних фонем російської мови. Сильні і слабкі позиції для голосних фонем в словоформах. Основний вид і різновиди голосних фонем у сильній позиції. Голосні фонемі в слабких позиціях. Голосні фонемі після парних твердих і м'яких приголосних в передударних складах. Голосні фонемі після парних твердих і м'яких приголосних в заударних складах. Голосні фонемі в ненаголошених складах в положенні після фонем <ш>, <ж>, <ц>.

Структура фонемі в морфемі. Визначення фонемі в морфемі на основі ототожнення звукових одиниць в сильних і слабких позиціях. Загальна характеристика російської фонологічної системи як системи консонантного типу. Фонематическая транскрипція. Основні тенденції розвитку російської фонологічної системи. Значення фонології для розуміння системи мови, для практичних цілей.

Графіка і орфографія

Найважливіші праці про теорії російської графіки і орфографії. Російське лист в XI-XVII ст. Петровська реформа російської графіки. Питання російської орфографії в працях письменників і вчених XVIII - першої половини XIX ст. Готовського орфографія. Реформа графіки та орфографії 1917-1918 рр. Впорядкування орфографії в 1956 р.

Поняття про графіку. Російська графіка і її історія. Графічні засоби. Загальні відомості про графіку. Алфавіт. Кирилиця і її поступова зміна. Назви і написання букв сучасного алфавіту. Сучасні назви російських букв. Назви букв, що позначають голосні звуки. Назви букв, що позначають приголосні звуки. Назви букв, які не позначають звуків. Небуквених графічні засоби.

Співвідношення між буквами і звуками. Фонемний склад мови і принципи позначки фонем. Складової принцип російської графіки. Складової принцип стосовно буквах, що позначає голосні звуки. Складової принцип стосовно буквах, що позначає приголосні звуки. Позначення звуку [j].

Двозначні і однозначні літери. Букви, що позначають голосні звуки. Букви, що позначають приголосні звуки. Букви ь і Ъ. Різновиди букв за кількістю охоплюють ними звуків.

Орфоенія

Поняття про орфоенію. Лінгвістичні, культурно-історичні, соціальні основи української літературної вимови. Значення орфоенії в умовах вживання російської мови як мови міжнародного спілкування.

лексикологія

Слово як одиниця в системі російської мови. Номінативна функція слів. Типи лексичних значень слів. Значення номінативні: прямі і похідні; вільні і фразеологічні пов'язані. Конструктивно і синтаксично обумовлені значення. Узувальні і оказіональні значення.

Структурні ознаки російського слова: фонетична оформленість, лексико-граматична віднесеність, щільнооформленість і непроникність. Варіанти слова. Аспекти лексичного значення: денотативний, сигніфікативний, коннотативний, прагматичний. Структура лексичного значення. Сема як мінімальний компонент значення слова.

Семантична структура слів в сучасній російській мові. Прості та складні слова. Багатозначне слово як система лексико-семантичних варіантів значний (семем). Типи зв'язків між лексико-семантичними варіантами: метонімія, метафора, гіперогіпонімія, енантіосемія. Структура багатозначності слів: радіальна, цепочечная, радіально-цепочечная. Семантичне тотожність слова.

Омонімія і типи омонімів в російській мові. Омонімія і полісемія. Словники омонімів. Паронімія. Словники паронімів.

Лексико-семантичні парадигми слів. Синонімія і типи синонімів в російській мові. Синонімічний ряд як мікросистема. Квазісіноніми. Синонімія і полісемія. Узувальні і контекстуальні синоніми. Словники синонімів.

Гіпонімія в російській мові. Гіпер-гіпонімічний ряд як мікросистема.

Антонімія і типи антонімів в російській мові. Антонімічний ряд як мікросистема. Антонімія і полісемія. Антонімія і синонімія. Узувальні і контекстуальні антоніми. Оксюморон. Словники антонімів.

Історичне формування лексико-семантичної системи російської мови. Споконвічно-російська лексика: спільнослов'янська, східнослов'янська, власне російська лексика. Старослов'янські. Іншомовна лексика, її джерела, періоди запозичення, структурні особливості. Освоєння іншомовних запозичень. Калькування і його види. Полукальки. Інтернаціональна лексика. Екзотизми. Варваризми. Запозичення в радянську епоху. Етимологічні словники. Словники іншомовних слів.

Функціональне розширення лексико-семантичної системи російської мови. Сфери поширення російської лексики. Загальноживана лексика. Лексика обмеженого вживання. Діалектна лексика і її види. Професійна лексика. Жаргонна і арготична лексика. Діалектні (обласні) словники.

Функціонально-стильова розширення російської лексики і її експресивно-емоційна характеристика. Стилістично нейтральна лексика. Стилістично забарвлена лексика. Лексика книжкова. Термінологія і її семантична специфіка. Терміносистема. Функціонально-стильова і експресивно-емоційна характеристика слів в словниках російської мови. Термінологічні словники. Словники мови письменників.

Активна і пасивна лексика сучасної російської мови. Сучасна (актуальна) лексика. Застарілі слова та їх види: архаїзми та історизм. Різновиди архаїзмів. Неологізми і їх різновиди. Советизм. Семанто-стилістичні перетворення слів в післявоєнну епоху. Лексико-семантичні новоутворення в 50-80-і рр. нашого століття. Історичні словники. Словники застарілих слів. Словники нових слів і значень.

Фразеологія

Фразеологія як підсистема лексики, її предмет і задачі. Російська фразеологія і національно-культурна семантика мови. Обсяг фразеологічного складу російської мови. Характеристика фразеології в тлумачних словниках російської мови.

Фразеологізм і його основні властивості: відтворюваність, стійкість, зміни семантики компонентів, роздільно-оформленість. Фразеологізм і слово, фразеологізм і вільне поєднання слів. Синтагматические властивості російських фразеологізмів.

Семантична і лексико-граматична структура російських фразеологізмів. Експресивно-яка характеризує функція фразеологічної номінації. ідиоматичність як

Семантичне явище у фразеології. Внутрішня форма фразеологізму як вираз його національної специфіки. Семантична класифікація фразеологізмів зрощення, єдності і поєднання. Фразеологічні вирази. Лексичний склад російської фразеології. Прості та складні фразеологізми. Фразеологічні словники російської мови. Варіантність фразеологізмів в сучасній російській мові. Типи фразеологічних варіантів. Структурні типи фразеологізмів: словоформа, словосполучення, пропозиція. Граматичні парадигми структурних типів та їх різновиди: повна, усічена і нульова парадигма. Способи освіти російських фразеологізмів.

Фразеологічна омонімія та її види.

Семантичні парадигми фразеологізмів. Фразеологічна синонімія і специфіка фразеологічного синонімічного ряду. Антонімія фразеологізмів.

Історичне формування російської фразеології. Споконвічно російська і запозичена фразеологія. Фразеологічні кальки, їх види. Полукальки.

Стилістична диференціація російської фразеології. Стилістично нейтральна, розмовно-побутова, просторечная і книжкова фразеологія.

Активна і пасивна фразеологія. Фразеологічні новоутворення і семантико-стилістичні зміни фразеологізмів в радянську епоху.

Російська лексика і фразеологія як носії і джерела національно-культурної інформації. Лінгвострановедческий аспект семантики слова і фразеологізму. Міжмовна еквівалентність мовних одиниць. Часткова еквівалентність мовних одиниць: фонові лексика і фразеологія. Безеквівалентності мовних одиниць. Угрупування безеквівалентної лексики і фразеології. Російська лексика і фразеологія в інших мовах світу. Лінгвокраїнознавчі словники. Словники-мінімуми. Словники мовного етикету. Розмовники.

Лексикографія

Теоретичні основи російської лексикографії. Короткий нарис розвитку лексикографії. Лексикографічна термінологія. Лексикографія в радянську епоху. Типи словників. Їх структура і зміст. Енциклопедичні та філологічні словники. Найважливіші тлумачні словники. Аспектні словники. Словники навчальні та академічні. Орфографічні, орфоепічні, словотворчі словники, словники граматичних труднощів і ін.

Принципи лінгвострановедческой лексикографії.

Морфеміка

Морфема і слово. Їх загальні ознаки і відмінності. Поняття про алломорф і варіантах морфем.

Кореневі і афіксальних морфем. Типи афіксальних морфем (префікси, суфікси, флексії, постфікси). Питання про інтерфікси. Типи значень морфем: лексичні, граматичні та синкретичні морфем. Вільні і пов'язані морфем. Багатозначність, синонімія та омонімія морфем.

Словообразуючі, формотворчих і словоформообразуючі афікси. Матеріально виражені і нульові афікси. Регулярні та нерегулярні; продуктивні і непродуктивні афікси.

Структурні типи слів. Основа слова і закінчення. Поняття основи слова. Її роль у

вираженні лексичного значення слова. Типи основ: членімість - нечленімих, проста - складна, похідна - непохідне. Залежність мотивованості лексичного значення слова від членіміости і производности основ, регулярності складових морфем.

Морфологічні особливості структури слів: чергування фонем, накладення морфем, інтерфіксація і т. П.

Історичні зміни в структурі слова: опрощення, переразложенієм, ускладнення основи; декорреляції морфем.

Словотвір

Яка виробляє основа. Структурна і семантична співвідносність похідної основи з виробляє основою. Освіта слів на базі непохідних і похідних основ окремих слів; вільних словосполучень і фразеологічних одиниць. Словотвірна ланцюжок. Словотворче гніздо і словотворча парадигма.

Словотворчий тип. Зв'язок словотворчих типів з морфологічними розрядами і тематичними групами слів. Словотвірні значення (в зіставленні з лексичним і граматичним значенням слів). Продуктивні і непродуктивні словотворчі типи. Оказіональні слова. Причини появи оказіональних слів, їх стилістичні функції.

Способи словотворення. Класифікація способів словотвору щодо участі афіксів у виробництві слів; характером виробляють основ; за ступенем продуктивності в сучасній російській літературній мові. Характеристика найбільш продуктивних способів словотворення. Афіксація (префіксація, суфіксація, нульова суфіксація, постфіксація, префіксально-суфіксальний і т. П. Виробництво слів). Додавання, абрєвіація та освіту слів шляхом злиття. Субстантивації і ад'єктивація.

Розвиток словотвірної системи російської літературної мови в радянську епоху. Посилення продуктивності окремих способів словотворення (складання, абрєвіації), зміни в значенні, стилістичній забарвленні афіксів і т. П.

Морфологія

Частини мови. Визначення поняття «частини мови». Питання про принципи класифікації частин мови, їх кількість та обсяг. Характеристика системи частин мови в російській мові. Слова самостійні (знаменні) і службові. Модальні слова, вигуки і звуконаслідувальні слова як особливі граматичні розряди. Явища перехідності в системі частин мови. Шляхи розмежування частин мови у випадках функціональної омонімії. Доцільність вивчення морфології на синтаксичній основі.

Іменник як частина мови. Лексико-граматичні розряди іменників. Іменники загальні і власні, одухотворені і неживі; іменники конкретні і поодинокі, абстрактні, речовинні і збірні. Вплив змін у лексичному значенні на граматичні ознаки слів.

Грамматичні категорії іменників. Категорія роду іменників. Її значення та способи вираження. Основні критерії диференціації іменників за ознакою роду (синтаксичний, морфологічний, семантичний, словотвірний). Рід іменників - найменувань осіб, тварин: корелятивність назв; типи відповідностей; обмеження в освіті корелятивних пар. Іменники спільного роду. Рід іншомовних іменників з омонімічними відмінковими формами; складноскорочених слів. Коливання в роді іменників.

Категорія числа іменників. Її значення та способи вираження. Іменники, що мають корелятивні форми однини і множини. Основні значення форм однини і множини. Синонімічне вживання форм однини і множини. Вплив змін у лексичному значенні на способи вираження категорії числа, корелятивність - некоррелятивність форм. Різний обсяг лексичних значень форм однини і множини в парадигмі слова. Синонімія і варіантність закінчень у формах множини. Іменники, що вживаються тільки в однині або тільки у множині.

Категорія відмінка іменників. Система відмінкових форм і значень. Основні значення відмінків іменників. Варіантність відмінкових закінчень. Фактори, що зумовлюють

значення відмінкових форм. Випадки омонімії відмінкових форм. Роль прийменників у вираженні відмінкових значень.

Схиляння імен іменників. Основні типи відмін, що склалися на основі родової диференціації слів. Разносклоняемое іменники. «Нульове закінчення» іменників іншомовного походження з омонімією форм усіх відмінків. Схиляння імен іменників за зразком прикметників (Ад'єктивних схиляння). Відмінювання іменників *pluralia tantum*. Акцентні типи іменників.

Словотвір іменників.

Прикметник як частина мови. Лексико-граматичні розряди прикметників. Якісні, відносні та присвійні прикметники. Вплив змін у лексичному значенні на парадигму прикметників, їх системні зв'язки. Якісно-відносні і відносно-присвійні прикметники.

Короткі форми якісних прикметників. Їх семантика, морфологічні ознаки, синтаксичні функції. Освіта і вживання коротких форм прикметника. Обмеження в освіті коротких форм. Імена прикметники, що вживаються тільки в короткій формі. Наголос в повних формах; коротких формах.

Категорія ступеня порівняння прикметників. Форми вищого та найвищого ступеня. Елятив. Обмеження в освіті форм ступенів порівняння. Наголоси в формах ступенів порівняння.

Схиляння прикметників. Продуктивний і непродуктивний типи відмінювання прикметників, їх різновиди. Варіанти окремих словоформ.

Словотвір прикметників.

Числівник як частина мови. Розряди числівників. Кількісні числівники як ядро даної частини мови. Збірні числівники, дробові числівники. Питання про порядкових числівників. Морфологічні категорії, синтаксичні зв'язки та функції кількісних, дрібних і збірних числівників. Морфемний склад і способи освіти числівників. Типи відмінювання імен числівників.

Займенник як частина мови. Розряди займенників за значенням. Співвідносність займенників з іншими частинами мови за характером морфологічних категорій і синтаксичних функцій. Займенник іменники. Схиляння займенникових іменників (повні і дефектні парадигми, регулярні і нерегулярні закінчення; суплетівізм і нульове вираження основ). Питання про займенникових прикметників, займенникових числівників, займенникових говірками. Перехід слів інших частин мови в займенники. Синонімічне використання займенників.

Дієслово як частина мови. Граматичні категорії дієслова. Багатство і різноманітність форм російського дієслова. Парадигма дієслівного слова в російській мові: інфінітив, відмінюється і неспрягаємі форми дієслова. Основа теперішнього часу дієслова і основа інфінітива, їх формотворчих функції. Продуктивні і непродуктивні класи дієслів у російській мові. Відмінювання дієслова. Дієслова першого, другого відмінювання. Разноспрягаємі дієслова. Ізольовані дієслова. Наголос в відмінюється формах дієслова та інфінітивом.

Категорія виду як специфічна особливість російського дієслова. Її значення та способи вираження. Поняття досконалого і недосконалого виду. Морфологічні відмінності дієслів досконалого і недосконалого виду (зв'язок категорій виду з категорією способу і часу дієслова). Дієслова, що мають корелятивні за лексичним значенням форми досконалого і недосконалого виду. Способи освіти корелятивних форм. Перфективація і імперфективації. Двувідові дієслова. Одновидових дієслова. Вид дієслів руху. Способи дієслівної дії як лексико-граматичні розряди дієслів досконалого і недосконалого виду. Вживання форм досконалого і недосконалого виду дієслів в умовах контекстів і ситуацій.

Перехідні і неперехідні дієслова. Граматичне значення і способи вираження перехідності-неперехідності. Вплив змін у лексичному значенні на перехідність-

непереходність дієслова.

Зворотні дієслова. Їх семантика, морфемний склад; системні зв'язки з безповоротними дієсловами (наявність - відсутність кореляцій).

Категорія застави дієслова. Граматичне значення і способи вираження заставних відносин. Дійсний і пасивний стан. Синонімічне використання активних конструкцій і пасивних конструкцій та їх стилістична забарвлення.

Категорія способу дієслова. Граматичне значення і способи вираження. Дійсного способу і протиставлення його наказовому і умовному нахилам. Освіта наказового і умовного способу. Синонімічне вживання форм способу.

Категорія часу дієслова. Її значення та способи вираження. Система дієслівних часів у російській мові. Освіта форм часу. Абсолютна і відносна вживання форм часу.

Категорія особи дієслова та способи її вираження. Склад форм особи. Лексичні обмеження в утворенні форм 1-го і 2-го особи. Синонімічне використання форм особи дієслова.

Безособові дієслова в російській мові. Семантика безособових дієслів, формозміна (дефектність парадигм), лексичні зв'язки та функції.

Питання про місце дієприкметників в морфологічній системі мови. Причастя як атрибутивна форма дієслова. Категорія часу і застави у дієприкметників. Короткі і повні форми дієприкметників; семантика, морфологічні ознаки і синтаксичні функції. Освіта дійсних і пасивних дієприкметників. Наголос дієприкметників.

Питання про місце дієприслівників в морфологічній системі мови. Дієприслівник як атрибутивна (обстоятельство-определяющая) форма дієслова. Значення, морфологічні ознаки і синтаксичні функції дієприслівників. Освіта дієприслівників досконалого і недосконалого виду. Наголос дієприкметників.

Словотвір дієслів.

Прислівник як частина мови. Розряди прислівників за значенням, способом утворення. Ступені порівняння прислівників. Займенник прислівники. Синтаксичні функції прислівників. Омонимическе відповідності говірок з іншими частинами мови (знаменними і службовими).

Категорія стану як частина мови. Розряди слів категорії стану за значенням. Морфологічні ознаки слів категорії стану. Відмежування слів категорії стану від інших частин мови.

Причини того. Загальна характеристика прийменників як службової частини мови. Розряди прийменників за значенням, структурі і способу освіти. Причини того однозначні і багатозначні. Фактори, що зумовлюють значення прийменників. Сполучуваність прийменників з відмінковими формами знаменних слів.

Союзи. Загальна характеристика спілок як службової частини мови. Розряди спілок за значенням, структурі, способом утворення. Союзи однозначні і багатозначні. Фактори, що зумовлюють значення спілок. Сочинительные і підрядні союзи. Союзні слова.

Частинки. Загальна характеристика часток як службової частини мови. Розряди часток за функцією, будовою, способом утворення. Багатозначність частинок. Слова, що поєднують функції частинок з функціями спілок, вступних слів, вигуків.

Модальні слова як особливий лексико-граматичний розряд. Семантика, морфологічні ознаки і синтаксичні функції модальних слів. Розряди модальних слів за значенням, структурі, способом утворення.

Вигуки як особливий лексико-граматичний розряд. Розряди вигуків за функцією, структурою, способом утворення. Звуконаслідувальні слова, їх функції та вживання. Відмінність звуконаслідувальних слів від вигуків.

Синтаксис

Словосполучення. Словосполучення як одиниця синтаксису. Словосполучення в

системі словосполучень. Різні підходи до словосполучення в сучасній синтаксичній науці.

Форма і значення словосполучення. Поняття структурної схеми словосполучення. Парадигма словосполучення.

Підрядні зв'язки слів у словосполученні: узгодження, управління, примикання. Обов'язкова і факультативна сполучуваність компонентів словосполучення. Сильна і слабка підрядний зв'язок слів у словосполученні. Сполучуваність слів різних лексико-семантичних груп слів.

Класифікація словосполучень по морфологічній належності головного слова, кількості компонентів, синтаксичної членимости.

Словники сполучуваності слів.

Речення. Пропозиція як основна синтаксична одиниця. Основні ознаки пропозиції: граматична організованість, предикативність, семантична і інтонаційна завершеність.

Структурний, семантичний і комунікативний аспекти пропозиції. Поняття семантичної структури пропозиції. Співвідношення формальної і семантичної структури пропозиції.

Підстави для класифікації та виділяються типи пропозицій.

Класифікація пропозицій по функції (мети висловлювання): розповідні, питальні, спонукальні. Їх структурні і семантичні ознаки. Окликпропозиції.

Інтонація. Роль інтонації в простому реченні. Типи інтонаційних конструкцій. Смыслоразлічительную можливість інтонації.

Просте речення. Поняття про простому реченні як синтаксичної одиниці. Структурні схеми простого речення. Питання про парадигму простого пропозиції.

Члени пропозиції як структурно-семантичні компоненти пропозиції. Співвідношення між членами пропозиції і компонентами словосполучення.

Морфологізовані і неморфологізовані члени речення. Головні і другорядні члени речення.

Підмет і присудок. Семантика і способи вираження підмета. Семантика присудка. Типи присудка: просте і складне (складеного дієслівні; складений іменний, складне).

Другорядні члени речення. Принципи їх класифікації.

Доповнення. Пряме і непряме доповнення.

Визначення. Узгоджене і неузгоджене означення. Прикладна програма.

Обставина. Види обставин.

Питання про детермінантах як розповсюджувачів основи пропозиції в цілому.

Синкретичного другорядні члени.

Просте речення в комунікативному аспекті.

Порядок слів. Комунікативні функції порядку слів. Актуальне членування пропозиції. Співвіднесення актуального і синтаксичного членування пропозиції.

Структурно-семантичні типи простого речення.

Позитивні і негативні пропозиції. Засоби вираження заперечення. Різновиди негативних пропозицій.

Поширені і непоширені пропозиції. Пропозиції, поширені на основі прислівних і неперісловних зв'язків.

Двоскладного і односкладні пропозиції. Питання про класифікацію односкладних речень. Формальна і семантична структура односкладних пропозицій.

Структурно-семантичні типи односкладних пропозицій: пропозиції дієслівного класу (безумовно-особисті, невизначено-особисті, узагальнено-особисті, безособові, інфінітивні); пропозиції іменного класу (номінативні, генітивних); пропозиції наречного класу (безособові). Питання про вокативних пропозиціях.

Типи простих речень по відсутності-нааявності вакантних синтаксичних позицій. Структурно-семантичні різновиди неповних речень: контекстуальні і ситуативні. Еліптичні пропозиції.

Пропозиції членімого і нероздільні.

Ускладнення формальної і семантичної структури простого речення. Різновиди ускладненого пропозиції.

Пропозиція, ускладнене однорідними членами. Поняття сочинительного ряду. Відкриті та закриті, союзні і безсполучникові сурядні ряди. Уточнюючі і узагальнюючі слова і словосполучення при однорідних членах.

Однорідні й неоднорідні означення. Питання про пропозиції з однорідними присудком.

Пропозиції, ускладнені відокремленими членами. Поняття про відокремлення. Основні функції відокремлених членів. Типи відокремлених членів речення. Основні умови відокремлення.

Пропозиції з уточнююче-видільними відокремленими членами. Структурні засоби уточнення та роз'яснення.

Пропозиції з вступними конструкціями. Функціонально-семантичні різновиди вступних конструкцій. Їх структура.

Пропозиції зі вставними конструкціями. Функції вставних конструкцій, їх структура. Подібність і відмінність вступних і вставних конструкцій.

Пропозиції зі зверненням. Семантика звернень. Способи вираження звернень. Звернення і вокативні пропозиції.

Стилістичне вживання різних типів простих речень.

Складне речення. Складне речення як формально організоване синтаксичне об'єднання предикативних одиниць. Союзні і безсполучникові речення. Твір і підпорядкування як основні види зв'язку частин складного речення. Складне і просте речення.

Складносурядні речення. Структура і семантика складносурядних речень, їх основні структурно-семантичні типи. Різновиди складносурядних речень однотипного і неоднотипних складу.

Односуб'єктної складносурядні пропозиції.

Різновиди складносурядних речень, що складаються із кількох предикативних частин.

Складнопідрядні речення. Засоби зв'язку головною і придаточною частин складнопідрядного речення: союзи, союзні слова, співвідносні слова, співвідношення форм дієслів-присудків. Граматична роль порядку проходження частин складнопідрядного речення та інтонація. Питання про класифікацію складнопідрядних речень. Поліфункціональність деяких форм придаткових в російській мові.

Вільні і невільні за своєю будовою складнопідрядні речення. Складнопідрядні речення нерозчленованої і розчленованої структури. Багатокomпонентні складнопідрядні речення. Їх типи та різновиди.

Синонімія складнопідрядних і складносурядних речень. Синонімія складнопідрядних і простих речень з причетними і дієприслівниковими оборотами.

Конструкції, перехідні між простим і складнопідрядних пропозицією.

Конструкції, перехідні між твором і підпорядкуванням.

Бессоюзное складне речення і його структурно-семантичні типи.

Засоби зв'язку в безсполучниковому складному реченні.

Питання про ставлення пропозицій з бессоюзної зв'язком до складносурядні і складнопідрядних пропозицій.

Складне речення в комунікативному аспекті.

Поняття про складне синтаксичному цілому як одиниці тексту. Основні типи складних синтаксичних цілих. Засоби зв'язку простих і складних речень в складному синтаксичному цілому.

Період як особлива форма організації монологічного мовлення. Його будова і стилістична роль. Основні різновиди періоду.

Абзац як композиційно-сміслова одиниця. Абзац і складне синтаксичне ціле.

Поняття про діалогічному єдності як формі організації діалогічного мовлення. Основні різновиди діалогіческих єдності.

Поняття чужої мови. Форми передачі чужої мови.

Пряма мова. Способи передачі прямої мови. Структурні різновиди конструкції з прямою мовою.

Непряма мова. Будова пропозицій з непрямою мовою.

Перетворення прямої мови в непряму.

Невласне-пряма мова як особлива форма вільної передачі змісту чужої мови. Формальні особливості невласне-прямої мови і її стилістична функція.

Основи російської пунктуації. Принципи пунктуації. Відомості з історії російської пунктуації. Типи розділових знаків і їх основні функції.

ТЕОРИЯ ПЕРЕКЛАДУ

Основні поняття перекладу

Поняття перекладу. Адекватний переклад і способи його досягнення.

Двоєдиний критерій повноцінного перекладу: відповідність оригіналу і норми мови перекладу. Одиниця перекладу. Основні джерела помилок при перекладі. Буквалізм, їх причини і засоби подолання. Багатозначність мовного знака. Поняття інваріанту перекладу. Поняття еквівалентності. Рівні еквівалентності. Динамічна еквівалентність.

Усний переклад. Особливості усного перекладу.

Сприйняття на слух і роль пам'яті. Смісловий аналіз сприйнятого на слух. Роль корегуючої компенсації. Поняття компресії мови.

Абзацно-фразовий переклад. Послідовний переклад. Поняття про синхронний переклад.

Лексичне значення слова і переклад

Лексичне значення слова і переклад. Лексична парадигматика. Структурне значення слова. Багатозначність і недиференційованість значень слова. Витоки лексичних труднощів при перекладі. Прийоми лексичних трансформацій. Переклад антонімії. Модуляція. Описовий переклад-інтерпретація.

Перекладацькі відповідності: еквіваленти і варіантні відповідності. Безеквівалентна лексика. Типи словникових відповідностей: слово, словосполучення. Облік сполучуваності слів в МО та МП.

Переклад фразеологізмів. ФО-інтернаціоналізми. Переклад інтернаціоналізмів. "Помилкові друзі перекладача".

Граматичні питання перекладу

Поняття граматичного еквівалента. Роль контексту у виборі граматичного еквівалента. Функціональний принцип передачі граматичних форм. Граматичні прийоми перекладу. Причини і типи граматичних трансформацій. Правила перекладу граматично схожих і несхожих форм. Синтаксичний паралелізм.

Стилістичні питання перекладу

Роль типу тексту при перекладі. Вираження експресивної модальності у тексті. Прийом стилістичної компенсації. Експресивна конкретизація. Вибір слова з синонімічного ряду залежно від стилістичної приналежності до певного типу тексту.

Структура газетної інформації та її вираження засобами іноземної мови. Переклад кліше газетної інформації. Заголовна лексика.

Синтаксичні структури і лексика ділової прози. Ділова документація: заяви, оголошення, запрошення, поздоровлення і т.п.

Синтаксичні структури і лексика наукової прози. Типи мовних творів наукової прози: опис, оповідання, міркування, доказ.

Прагматичні питання перекладу

Розуміння тексту як одиниці перекладацької комунікації. Облік часу і місця, інших екстралінгвістичних чинників. Облік співвідношення “адресант – перекладач – адресат”. Віддзеркалення особи автора в перекладі. Роль адресата вислову. Оцінна конотація.

Історія загальної теорії перекладу

Історія загальної теорії перекладу. Англійська перекладацька традиція. Т. Севорі, Дж. Ферс, М.А.К. Хеллідей. Перекладацька концепція Дж. Кетфорда, П. Ньюмарка, М. Снелл-Хорнбі.

Зіставна стилістика Ж.-П. Віне, Ж. Дарбельне. Ж. Мунен як перекладознавець. Інтерпретативна теорія у франко-канадському перекладознавстві. Перекладацькі концепції Д. Селескович. М. Ледерер як перекладознавець. Перекладознавчі школи у Німеччині. Питання теорії перекладу у німецькій лінгвістичній традиції. Перекладацька школи Східної Німеччини. Праці О. Каде. Спільне та відмінне у концепціях А. Нойберта та Г. Єгера. Розвиток теорії перекладу в Західній Німеччині. К. Райс, В. Вілс.

Дослідження процесу перекладу у працях Х. Крінгса. Теорія релевантності Е.-А. Гутта. Перекладацькі дослідження у Скандинавії. Перекладацька концепція Ф. Гюттінгера у монографії “Цільова мова. Теорія та техніка перекладу”. Розвиток та критика скопос-теорії у скандинавському перекладознавстві. Експериментальні дослідження С. Тирконен-Кондит і І. Вехмас-Лехто. Славістика. Слов’янська перекладацька традиція. Різноманітні концепції щодо розглядання поняття перекладу у сучасних славістів. Переклад як процес, вид, людської діяльності. Переклад як результат перекладацького процесу. Переклад як наукова дисципліна. Теоретичні інновації у перекладознавстві США. Теоретичні праці Ю.А. Найди. Монографія “До науки перекладати”. Розвиток перекладацьких поглядів Найди у працях Нойберта, Баскет-Макгайр та Росса.

Розвиток теорії перекладу в Болгарії. Теоретичні розробки по перекладознавству в університетах Тель-Авіва. Теоретичні концепції А. Людсканова та Г. Турі.

ПРАКТИЧНИЙ БЛОК

ТЕКСТИ ДЛЯ ПЕРЕКЛАДУ

Текст 1

Віктор Білік

Чи потрібні Україні євростандарти освіти?

Зараз динамічно реформується українська національна система освіти, що має відповідати кращим європейським стандартам і передбачає підняття престижу освіти, полегшення мобільності студентів та розширення можливостей їх працевлаштування. З цією метою у травні 2005 року на рівні Міністерства освіти України була підписана декларація про участь вітчизняних вищих навчальних закладів у Болонському процесі.

Входження України в загальноєвропейський освітній простір є надзвичайно важливим для подальшого розвитку нашої країни. Цей процес є серйозним кроком уперед у галузі освіти. Усі нововведення мають на меті запровадження європейських стандартів освіти. Ми не тільки на словах, а й на ділі робимо спробу наблизитися до загальноєвропейського освітнього рівня. Це має досягатися і якістю знань, і запровадженням інноваційних технологій, і, без сумніву, всією системою організації навчального процесу й оцінювання якості знань у сучасних умовах. Прогресивні університети мають на меті готувати спеціалістів, що знайдуть своє місце не тільки в Україні, а й у Європі, досягти того, щоб диплом вітчизняного навчального закладу був конкурентноспроможним у європейських країнах, а в перспективі – й у світі.

Попри всі позитивні моменти приєднання до освітнього простору Європи, у пересічних громадян часто виникають сумніви: чи доцільне поєднання загальноєвропейських освітніх традицій з вітчизняними? чи не погіршить це якість освіти, адже наша система освіти за радянських часів вважалась однією з найкращих? Але ці сумніви є безпідставними. Болонська система ґрунтується на балансі між нововведеннями й традиціями, академічними перевагами і соціально-економічною необхідністю, пов'язаністю програм і свободою вибору студентів. До того ж, вона стосується перш за все стандартизації оцінки рівня знань студентів, надання їм можливості переходити з одного навчального закладу в інший, отримуючи таким чином більш повну освіту залежно від інтересів, а отже, негативно позначитись на якості знань студентів не може. Європейська вища освіта завжди була різноманітною у царині мов, національних систем, типів інститутів, орієнтації профілів підготовки та навчальних планів. У той же час її майбутнє залежить від спроможності організувати це цінне розмаїття так ефективно, щоб одержати позитивні результати, а не труднощі. Не слід хвилюватись і через те, що за умов переходу студентів з одного вузу в інший знизиться відповідальність навчального закладу за якість освіти. Проведення реформування європейської освіти дозволить створити єдиний ринок праці вищої кваліфікації, забезпечить мобільність викладачів і студентів за рахунок стандартизації ступенів вищої освіти та, відповідно, дипломів. У той же час зросте рівень конкуренції на ринку освітніх послуг, це змусить університети покращувати свій імідж шляхом підвищення якості освіти і бути спроможними забезпечити рівень знань, що гарантує студенту в майбутньому працевлаштування на європейському ринку праці.

Отже, незважаючи на те, що перехід на Болонську систему – це тривалий та складний процес, її запровадження вже зараз дає позитивні результати, а в майбутньому – активно сприятиме зміцненню політичних, економічних та культурних зв'язків України з країнами Європи.

Текст 2

Юрій Яновський

Вершники (фрагмент)

Перекопська рівнина починається за Дніпром, на південь від Каховки, смуга пісків тягнеться вздовж ріки з південного заходу, незайманий степ аж до Мелітопольщини, на півдні – Чорне море, і Джарилгачська затока, і саме місто Перекоп на вузькому суходолі, що завжди правив за ворота до Криму. Рівна, безмежна просторинь (як на масштаби двох людських ніг), гола рівнина без ріки, без дерева, окремі села й хутори стоять рідко, сонце велике й пекуче котиться на небі і поринає за землю, мов за морську поверхню, небо не синє, як за Дніпром, а кольору ніжних блакитних перських шовків, небо Криму над степовим безмежжям.

Той дикий степ був полем бою на гранях багатьох епох, і це не заважало перекопській рівнині пишно зацвітати щовесни і вигоряти на літо, мокнути восени і замерзати на зиму, тоді по ній ходили люті й прокляті хуговії, а по селах плодилися степовики, і один із них народився в цьому степу, до Перекопа – п'ять годин ходи; і ріс серед степу, а його смалило сонце та обпікав вітер, і завше йому хотілося їсти, бо народився в бідній хаті, і першим спогадом дитинства був степ.

Комусь, не степовикові, не зрозуміло, як живуть люди на голій, порожній рівнині, а малий Данилко виходив крадькома з хати, покинувши сестру, коло якої був за няньку, степ простелявся перед ним, як чарівна долина, на якій пахне трава, пахнуть квіти, навіть сонце пахне, як жовтий віск (ось візьміть лишень потримайте на сонці руку й понюхайте її!). І скільки всіляких ласощів росте на степу, яких можна попоїсти, і потім приблукати до батька, що пасе ватагу панських овець, мов військо, а батько дасть шкоринку з хліба й маленьку цибулинку та солі до неї.

...І хочеться знати, куди падає сонце, кортить дійти рівним степом до краю землі й заглянути у прірву, де вже чимало назбиралося погаслих сонць, і як вони лежать на дні провалля – як решета, як сковороди чи як жовті п'ятаки?

Малий чабанець повертається смерком додому. Його перестріває друг, повідає, як драгувалися мати і як заходилося плачем немовля, котрого покинув Данилко, і мати, мабуть, битимуть, та не треба цього боятися, ось підемо вдвох до вечері й повечеряємо, а при мені вона не битиме, і потім воно й не болітиме, коли гаразд наїсися, то, виходить, треба добре наїстися і нічого не боятися. Вони йдуть удвох до хати і заходять на подвір'я, правнук Данилко і прадід Данило...

І до прадіда прийшовши, котрий спав у повітці, Данилко витирав сльози, бо мимоволі набігали на очі, добре б'ється ота клята мати, друга б уже пересердилась за цілий день. «Боліло? – питає прадід Данило, – а ти не зважай, бо вона господиня і гірко працює, вона нас годує, то хай і б'є, а батько твій ледащо й п'яниця, його знову проженуть од ватаги, то не вилазитиме з корчми, хлопець гордий і нікому не поклониться, а людям треба кланятись, інакше не проживеш, житимеш, як оце я, серед степу голий, серед людей голодний». Та Данилко спав, притулившись до прадіда, спав без усіх отих мислей, що приходять з роками, спав, як трава, що нахиталася за день.

І всі весни його дитинства склалися в одну, прадід стояв, мов знатник, що знає всі весняні тайни, він здавався Данилкові господарем степових звичаїв.

Текст 3

Ольга Ковальчук

Синхронічний та діахронічний підходи до вивчення мови

Історична змінність мови – її суттєва ознака, внутрішня властивість. Як зазначав О.О. Шахматов, у даний момент мова не є такою, як вона була 10 хвилин тому. Змінність мови забезпечує її відповідність змінним потребам комунікативної і пізнавальної діяльності людини.

Теоретичне мовознавство з самого початку свого становлення цікавилось процесами зміни і розвитку мови. При цьому наголошувалося, що зміна мови носить своєрідний характер, відрізняється очевидною суперечністю. Як відбуваються зміни мови? У чому їх причини? Як забезпечується взаєморозуміння мовців при спілкуванні у процесі зміни мови? Чи будь-яка зміна мови свідчить про її розвиток і вдосконалення і чи можливо взагалі ставити питання про розвиток і вдосконалення мови? Ці та інші пов'язані з ними питання давно привертають увагу багатьох мовознавців.

XIX століття в історії мовознавства – це століття перш за все порівняльно-історичного мовознавства. Його представники вважали, що порівняльно-історичне вивчення споріднених мов, тобто мов, що походять від єдиної мови-джерела, є основним методом вивчення мови, тому що цей метод допомагає розкрити причини того або іншого мовного явища, а тим самим певною мірою пояснити і сучасний її стан.

Проте цей метод не може відповісти на численні питання, пов'язані з еволюцією та розвитком мови. За допомогою порівняльно-історичного методу вирізняються зміни, які відбулись, шляхом порівняння різних етапів еволюції даної мови та інших споріднених з нею мов. Причому досліджувані мовні факти розглядалися, як правило, ізольовано, не в системі. Вивчаючи мову з історичної точки зору, представники порівняльно-історичного напрямку також указували на суперечності, пов'язані з еволюцією та розвитком мови: з історичної точки зору вона постійно змінюється, але в процесі безпосереднього функціонування вона залишається тією самою. Тотожність мови самій собі є неодмінна умова нормального спілкування в колективі.

Л. Блумфільд зазначав, що знання історії мови в процесі опису її сучасного стану не тільки не потрібне, а й шкідливе, оскільки воно заважає досліднику неупереджено визначити відношення в системі сучасної мови. Однак уже І.О. Бодуен де Куртене, який ще раніше від Ф. де Соссюра прийшов до антиномії синхронії та діахронії, звернув увагу на умовність виділення цих двох аспектів у вивченні мови. Він зазначав, що діахронічне вивчення мови важливе і дуже потрібне для розуміння та пояснення кожного її синхронічного зрізу.

На сучасному етапі загальноновизнаним стало твердження, що обидва підходи до вивчення мови – синхронічний і діахронічний – доповнюють і збагачують один одне, хоч трапляються випадки, коли неврахування діахронії, тобто один синхронічний аспект є самодостатнім. Водночас, на думку багатьох мовознавців, поняття синхронії та статичності не є тотожними. Оскільки мова є нестатичною за своєю природою, то динаміка є її невід'ємною рисою в будь-який момент її існування, тобто і в синхронії.

Отже, кожна мова на будь-якому синхронічному зрізі – це єдність стійкого та змінного. Кожен стан мови є її динамічною рівновагою. Якщо б мова змінювалася швидко і в усіх ділянках одночасно, вона б стала комунікативно непридатною. Стійкість мови необхідна для того, щоб вона була зрозумілою мовцям, зберігала і передавала досвід попередніх поколінь, а змінність – щоб фіксувати і позначати нові явища зовнішнього і внутрішнього світу людини, тобто виражати нові думки.

Текст 4

Андрій Окара

Творчість І. Котляревського та нова парадигма української літературної мови

Мовну свідомість Котляревського можна розглядати як досить характерну для представника освіченої верстви Лівобережної України кінця XVIII – початку XIX ст. (що складалася з дрібної шляхти, урядовців, духовенства, інтелігенції), – про це свідчить хоча б феномен його популярності в цих колах. Такого типу свідомість зорієнтована на ієрархію мов та стилів, що передбачає нерівнозначність у їх використанні, – фактично вона вихована на теорії «трьох стилів». Теорія функціональних стилів, та й самі ці стилі почнуть формуватися в українській мові пізніше; остаточно, вони не сформовані й донині.

Котляревський застав підвалити тієї типології української літературної мови, які зумовили в майбутньому її стилістичну обмеженість, «додатковість», відсутність або недорозвиненість окремих функціональних стилів, уникання церковнослов'янської книжної лексики й синтаксису, орієнтацію на побутове мовлення. Якщо нова російська літературна мова творилася шляхом генетичної наступності – шляхом русифікації церковнослов'янської мови, то нова українська літературна мова в Російській імперії творилася, особливо після Котляревського, за моделлю західнослов'янських мов – шляхом одриву та відштовхування од сакральних контекстів і сфер вживання.

Саме Котляревський створив нову українську національну ідентичність за структурною моделлю «доповнення» імперської ідентичності: національно-політична свідомість утверджувалася як варіант місцевого чи регіонального патріотизму, що додається до патріотизму загальнодержавного, звідси й парадигма національної літературної мови як додатку до «великої», загальноімперської літературної мови, а нової літератури як словесності для «домашнього вжитку» освіченою частиною народу чи для місцевого та петербурзького панства.

Після Котляревського необхідні були титанічні зусилля Тараса Шевченка, який витворив принципово нову національну ідентичність за моделлю «протиставлення» імперській, де національно-політичне самоусвідомлення вже розглядалося за контрастом до загальноімперського дискурсу, а українська культура, література й мова – як самодостатні та потенційно незалежні од нього.

Але за відсутності національної держави чи етнічної автономії на початку XIX ст. головною альтернативою культурно-політичної асиміляції українського народу та інтелігенції стало створення, наскільки це було можливо, літературної мови, певної національної ідентичності та «неповної» національної літератури. Наслідки такої мовно-етнічної парадигми український народ відчуває й донині: для великої частини населення сучасної України українська мова існує десь на периферії мовної свідомості; вона використовується далеко не на всіх рівнях письмової та усної мовної практики, а лише на окремих, найчастіше – для створення гумористичного стилістичного ряду (що продовжує традиції української народно-сміхової культури, естетики низового бароко XVII-XVIII ст. та «Енїди») або для створення ліричного стилістичного ряду (що є продовженням традиції української народної балади та поезії романтизму, а почасти й «Наталки Полтавки»). Щоб подолати таке становище, створити дискурс сучасної української «високої» культури та розширити сферу функціонування української мови, необхідно, крім усього іншого, й нове осмислення феномену «простой» або староукраїнської мови, яка впродовж кількох століть була повноцінним носієм «високих» тем та мотивів української культури.

Текст 5

Олег Дяченко

Людина та людство у новелістиці О. Гончара

Новели й оповідання Олесь Гончар писав протягом усього життя. Постійний потяг до малого жанру був закономірним для нього, бо поетичне світобачення митця найприродніше, наймобільніше могло проявитися саме тут. У кращих новелах характерні для його індивідуального стилю планетарність мислення, публіцистичність, філософсько-світоглядні узагальнення зведено до мінімуму. Увагу митця сконцентровано на конкретній людині, її внутрішньому світові, зазвичай багатому, наповненому почуттями та емоціями.

Цю людину Гончара бачимо в екстремальних, напружених ситуаціях, які ніби випробовують її внутрішню силу, в яких вона проявляється найповніше. Хоча не скрізь у малих жанрах Олесь Гончар однаковий. З часом змінювалася не лише тематика його новел, але й риси поетики, апробовані в романах, переносилися сюди, часом заступаючи собою таку потрібну для новел нестримну пристрасть почуття та нестримність його художнього вираження.

З цього приводу можна згадати новели кінця 40-х рр.: «Модри Камень», «Весна за Моравою», «Лонка», «Гори співають». Написані вони під свіжим враженням від фронтових спогадів. Згодом письменник також звертався до воєнної тематики. Провідні ідеї цих ранніх новел випливають з гуманістичного, життєствердного пафосу, який є визначальним у світосприйманні письменника.

Вони дуже поетичні, пронизані піднесеним романтичним настроєм автора. У них багато сонця, світла, весняних оновлюючих барв і пахоців, природа співає в унісон почуттям людей. Війна завершується, навкруги буяє весна, про смерть зовсім не хочеться думати, душа переживає своє оновлення й очищення перед новим життям, хоча ще невідомо, яким воно буде. Не дивно, що до героїв, учорашніх бійців, приходять любов.

Особливих успіхів у жанрі новели він досяг у 60-х рр. Тоді написано «Кресафт» (1963) – про трагічне зіткнення чесного трудівника голови колгоспу Кресафта Кухаренка з бюрократичною черствістю районної партійної влади. Мотив правдошукання був характерним для літератури періоду хрущовської «відлиги» в суспільстві.

Тоді ж з'явився і маленький шедевр Олесь Гончара – новела «За мить щастя» (1964). У ній письменник спромігся показати красу і силу почуття кохання, сягнувши високого рівня художності. Щирість почуттів, як героїв, так і оповідача, природність їхньої поведінки, невимушеність розповіді, втілення саме через образну структуру тексту високого філософського сенсу – все разом робить новелу художньо завершеною, досконалою.

Пізніші новели, оповідання О. Гончара чимраз більше набирають викривально-публіцистичного, ідеологічного підтексту, в них порушуються насамперед важливі суспільні проблеми. Так звучать «Чорний яр», «Пізне прозріння» та ін.

У творах О. Гончара особливу увагу привертає глибоке поетичне відчуття часу, руху історії, єдності особи й суспільства. Завдяки масштабності художніх узагальнень основна тема його творів – тема народу звучить ще ширше – як тема людства. Масштабність художніх узагальнень дає змогу митцеві через індивідуалізовані характери розкрити філософію доби, показати героя сучасності в історичних зв'язках з минулим і майбутнім людства, поетично піднести найвищу цінність життя – людину. Його твори перекладені на десятки мов світу, а творчий досвід письменника засвоюється і вітчизняними, і зарубіжними майстрами слова.

Текст 6

Лариса Новиченко

Розвиток літературознавства в першій половині ХХ ст.

Українське літературознавство в першій половині ХХ ст. формувалося в умовах гострої ідейно-естетичної боротьби.

На початку 20-х років у Києві розгорнув діяльність відділ історико-філологічних наук, заснований в Академії наук УРСР. При ньому в 1922 р. створено Історико-літературне товариство з філіалами в Ленінграді, Одесі, Вінниці, Житомирі.

Зроблено перші кроки в підготовці наукового видання творів українських письменників – І. Котляревського, Т. Шевченка, Марка Вовчка, І. Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, І. Франка, Лесі Українки, М. Коцюбинського та інших, що виходили в серії “Бібліотека українських класиків.”

Більшість досліджень і критичних публікацій, які з’явилися в 30-х роках, свідчила про інтенсивність розвитку науки про літературу. Надзвичайно актуальним, проте, залишалося створення синтетичної праці з історії української літератури, яка б давала глибоке висвітлення багатовікового історичного процесу. Роботу над створенням такої історії Інститут літератури АН УРСР почав у 1938 р. В кінці 30-х років було надруковано проспект першого тому “Історії української літератури”, присвяченого давньому періоду її розвитку. Робота над цим томом велася під керівництвом О. Білецького, І. Срьоміна й С. Маслова. Паралельно готувалася хрестоматія з давньої літератури, але своєчасно побачити світ цим роботам не судилося – почалася Велика Вітчизняна війна.

У розвитку літературознавства 30-х років спостерігались і деякі суттєві недоліки. Так, вивчалися тоді здебільшого найпомітніші постаті літературного процесу, а багато складних, суперечливих явищ у наукові огляди не потрапляли. Внаслідок цього досліджуваній літературний процес виявився збідненим і неповним. Від цих недоліків літературознавство поступово позбавлялося вже в післявоєнний час. Ще давали себе знати впливи вульгарно-соціологічної методології, а також звуженого, часом формального розуміння міжнародних літературних взаємозв’язків.

У роки війни з фашизмом літературознавча робота українських вчених не припинялася. Було опубліковано ряд видань, присвячених вивченню класичної і сучасної української літератури, випущено два наукових збірники – з нагоди 200-річного ювілею Г. Сковороди та 130-річчя з дня народження Т. Шевченка, а також збірник спогадів про М. Коцюбинського та його листування з В. Гнатюком, О. Кобилянською, О. Маковесем (“М. Коцюбинський і Західна Україна”). М. Калинович, С. Маслов, П. Попов видали монографію “Слов’яни в їхній боротьбі з німецьким фашизмом та його попередниками”. В ці роки вийшло два випуски “Наукових записок Інституту мови та літератури”, видавався літературно-художній журнал “Українська література”, який вмщував також окремі наукові студії.

У післявоєнні роки розвиток українського літературознавства характеризується загалом тими ж основними тенденціями і закономірностями, що і весь літературний процес.

Текст 7

Іван Дахно

Правова охорона об'єктів промислової власності

Україна поставила собі за мету оновити суспільство, перебудувати господарський механізм і, врешті-решт, істотно поліпшити добробут народу. У розв'язанні цих завдань велике значення має використання потужного науково-технічного потенціалу країни, зокрема такого невичерпного джерела, як технічна творчість.

Створення і впровадження технічних удосконалень значною мірою залежить від раціонального регулювання творчої діяльності, яка полягає у пошуках нових рішень з метою підвищення рівня виробництва, його ефективності і, зрештою, підвищення рівня добробуту народу України. Тому такі пошуки мають всебічно стимулюватись з боку держави. Вони потребують докладного правового забезпечення. Розробка таких рішень, їх оформлення, використання у народному господарстві породжують низку правових відносин між авторами пропозицій, їхніми володільцями та особами, що їх використовують.

В історичному минулому Україна ніколи не мала власної правової охорони об'єктів промислової власності. 31 травня 1991 року Верховна Рада СРСР прийняла Закон "Про винаходи в СРСР", а 10 липня 1991 року – "Про промислові зразки", отож відбулося повернення приватної власності на винаходи і промислові зразки. У "Тимчасовому положенні про правову охорону об'єктів промислової власності і раціоналізаторських пропозицій в Україні" від 18 вересня 1992 року було зроблено спробу окреслити майбутній механізм охорони об'єктів промислової власності в незалежній Україні й перекинути місточок між правовою їх охороною в колишньому СРСР та новій Україні. 15 грудня 1993 року Верховна Рада України прийняла три Закони України з промислової власності.

Формулюючи умови надання правової охорони промисловим зразкам, законодавці велику увагу приділили їх відповідності суспільним інтересам та принципам гуманності й моралі. Негуманне, антиморальне технічне чи художнє рішення не може претендувати в Україні на правову охорону, хоча з технічного боку воно може бути геніальним.

Відповідно до чинного законодавства України промисловий зразок відповідає умовам патентоспроможності, якщо він новий і промислово придатний. Він визнається новим, коли ступінь його суттєвих ознак не стала загальнодоступною у світі до подання заявки до Держпатенту України. Проте на новизну промислового зразка не впливає розкриття інформації про нього автором або особою, яка одержала від автора прямо чи опосередковано таку інформацію протягом шести місяців до дати подання заявки до Держпатенту України.

При встановленні новизни промислового зразка до уваги береться зміст усіх заявок, що раніше надійшли до Держпатенту України. Якщо заявник бажає скористатися конвенційним пріоритетом, то він про це мусить заявити.

Промисловий зразок визнається промислово придатним, якщо його може бути використано в промисловості або в будь-якій іншій галузі діяльності.

Промислова придатність не означає, що промисловий зразок мусить обов'язково використовуватися. Достатньо того, щоб він потенційно міг використовуватися.

Текст 8

М. Величко

Філософія Г.С. Сковорода та його ідея “Справжньої праці”

Сковороду, як мислителя характеризують постійні творчі пошуки, прагнення знайти самостійні відповіді на питання, які ставило перед ним саме життя. Ось чому припускаються великої помилки ті дослідники, які вважають, що світогляд філософа нібито остаточно сформувався у 60-х роках і не зазнав пізніше ніяких змін.

Вже в ранній період своєї творчої діяльності Сковорода починає створювати свою філософію, яка, на його думку, повинна слугувати теоретичною основою для вирішення поставленої ним проблеми щастя. З точки зору мислителя, філософія повинна бути тісно пов'язана з життям і розв'язанням суспільно-практичних завдань. Для створення філософії Сковорода використав ідейну спадщину минулого і спирався на досягнення сучасної йому науково-філософської думки.

У філософії Сковорода є положення співзвучні з матеріалістичною філософією Ломоносова (про вічність матерії, про атомну будову речовин, ідеї множинності світів). Однак у нас немає прямих доказів того, що в даному разі можна говорити про безпосередній вплив матеріалістичної філософії Ломоносова на формування філософських поглядів Сковорода, як це роблять Т.А. Білич та інші автори, схильні мало не цілком виводити філософські погляди Сковорода з матеріалізму Ломоносова.

З певністю ми можемо говорити, що український філософ зазнав впливу тих мислителів античного світу, епохи Відродження і Нового часу, які визнавали матерію вічною, нестворюваною і незнищеною. До них належать Демокрит, Аристотель, Епікур, Джордано Бруно, матеріалісти XVII і XVIII ст.

Сковорода, коли твердив, що всесвіт нескінчений, що земля не є центром світу і що такого взагалі не існує, спирався не лише на матеріалістів античного світу, епохи Відродження і Нового часу, але й на пантеїста Миколу Кузанського. Захищаючи в своїх творах ідеї про множинність світів і можливу їх населеність, він йшов за Демокритом, Д.Бруно, М. Ломоносовим.

На Україні у XVIII ст. через її культурну відсталість не було підготовлено ґрунту для розвитку філософії, а тому Сковороду називають явищем випадковим.

У Сковорода дійсно не було завершеної філософської системи, та він і не намагався її створити. Але це зовсім не означає, що в нього взагалі не було своєї теоретичної філософії як логічної обґрунтованої системи поглядів та ідей.

За твердженням Сковорода у житті є центр, в якому заховані усі таємниці природи і суспільства, і таким центром є людина.

Сковорода вважав, що предметом філософії повинна стати жива людина з її земними справами, її думками і почуттями.

Текст 9

I. Кононенко

Мережа Internet

Internet – найбільша глобальна комп'ютерна мережа, що зв'язує десятки мільйонів абонентів у більш як 150 країнах світу. Щомісяця її поширеність зростає на 7-10%. Internet утворює немовби ядро, яке забезпечує, взаємодію інформаційних мереж, що належать різним установам у всьому світі. Якщо раніше вона використовувалася виключно як середовище для передачі файлів і повідомлень електронної пошти, то сьогодні вирішуються більш складні завдання, які підтримують функції мережного пошуку та доступу до розподілених інформаційних ресурсів й електронних архівів. Таким чином, Internet можна розглядати як деякий глобальний інформаційний простір.

Мережа Internet, що служила спочатку дослідницьким і навчальним групам, стає все популярнішою в ділових колах. Компанії спокують дешевий глобальний зв'язок і його швидкість, зручність для проведення сумісних робіт, доступні програми, унікальна база даних цієї мережі. Вони розглядають глобальну комп'ютерну мережу як доповнення до своїх власних локальних мереж. Уже кілька років розвиваються і встигли широко ввійти в практику в розвинених країнах технології Internet, що є інформаційними технологіями “великої” мережі в корпоративних мережах і навіть у дуже невеликих мережах ПК підприємств малого бізнесу. При низькій вартості послуг (часто це тільки фіксована щомісячна плата за лінії зв'язку або телефон) користувачі можуть дістати доступ до комерційних і некомерційних інформаційних служб США, Канади, Австралії, європейських країн, а тепер уже України та Росії. В архівах вільного доступу мережі Internet можна знайти інформацію практично з усіх сфер людської діяльності, починаючи з нових наукових відкриттів до прогнозу погоди на завтра. В Internet можна знайти рекламу багатьох тисяч фірм і розмістити (часто безкоштовно!) свою рекламу. Крім того, Internet надає унікальні можливості дешевого, надійного та конфіденційного глобального зв'язку. Це виявляється дуже зручним для фірм, що мають свої філіали по всьому світу, транснаціональних корпорацій і структур управління. Як правило, використання інфраструктури Internet для міжнародного зв'язку коштує набагато дешевше від прямого комп'ютерного зв'язку через супутниковий канал або телефон.

Електронна пошта - найпоширеніша послуга мережі Internet. Сьогодні свою адресу в системі електронної пошти мають сотні мільйонів чоловік. Вартість пересилання листа електронною поштою значно нижча за пересилання звичайного листа. Крім того, повідомлення, передане електронною поштою, досягає адресата протягом кількох хвилин, тоді як звичайний лист він одержує через кілька днів, а то і тижнів.

Стандарти Internet забезпечують можливість групової роботи над спільним проектом за допомогою електронної пошти, гіпертекстових документів (служба WWW), а також за допомогою теле-, аудіо- і навіть відеоконференцій у масштабі реального часу. Для забезпечення інформаційної безпеки в мережі застосовуються різні протоколи шифрування конфіденційної інформації, електронні підписи, сертифікація інформації. Заборона на несанкціоноване переміщення даних між локальною мережею підприємства і глобальною мережею може забезпечуватися спеціальними комп'ютерами або програмами (брандмауерами).

Текст 10

Н. Війтова

Системи автоматичного перекладу

Ідея використання комп'ютера для автоматичного перекладу текстів виникла ще на початку появи обчислювальної техніки. Для автоматичного перекладу документів з однієї мови на іншу розроблено багато різних програм. Однак через складності опису семантики природних мов до цього часу остаточно проблему перекладу ще не вирішено. Проте сучасні засоби автоматизації перекладу досягли такого рівня, який дає змогу ефективно використовувати їх на практиці. Це пов'язано з тим, що в наукових, технічних, економічних та інших текстах, на відміну від художніх, використовується обмежена кількість мовних конструкцій, які більше орієнтовано на однозначну інтерпретацію.

Програми автоматичного перекладу документів доцільно використовувати: при абсолютному незнанні іноземних мов; у разі необхідності одержати переклад швидко, наприклад, при перекладі Web-сторінок; для створення підрядкового перекладу - чернетки, що використовується для повноцінного перекладу; у разі пересилання документів іноземним партнерам.

До засобів автоматизації перекладу можна віднести два типи програм: електронні словники й програми перекладу.

Електронні словники – це засоби для перекладу окремих слів і виразів документа. Деякі з них забезпечують звуковий супровід перекладених слів. Серед найпопулярніших програм даного класу слід відзначити НВАРС – новий великий англо-російський словник, Контекст 3.51, ABBYY Lingvo та ін.

Програми перекладу забезпечують повний цикл перекладу всього документа: введення початкового тексту, переклад на іншу мову, редагування, форматування й збереження перекладеного тексту. Прикладами програм перекладу можуть бути PROMT та Language Master.

Програма PROMT (її більш ранні версії відомо під назвою Stylus) розроблено російською фірмою PROMT. Програма є додатком до операційних систем, таких як Windows 95, 98, NT 4.0, 2000 і може бути інтегрована в комплект програм Microsoft Office, зокрема, у програми Microsoft Word та Excel.

Можливості програми PROMT: забезпечення перекладу документів з англійської, німецької та французької мов на російську і навпаки; до неї можна підключати кілька десятків спеціалізованих словників, що забезпечує правильний переклад термінів, які стосуються певної області знань; динамічне простежування напрямку перекладу, тобто визначення мови оригіналу і перекладу; переклад вмісту буфера обміну, поточного параграфа, виділеного фрагмента тексту або всього тексту; забезпечення будь-якого з можливих напрямків перекладу, підключення й відключення словників, доповнення та виправлення їх, складання списку зарезервованих слів, які не перекладаються; робота безпосередньо з програмами розпізнавання текстів, наприклад, FineReader; не виходячи з програми можна використати відомі способи редагування й форматування оригіналу та перекладу; забезпечення перевірки орфографії оригіналу і перекладу після встановлення прикладних програм для перевірки правопису (LingvoCorrector, Пропис, Орфо, Hugo).

Текст 11

Р. Майстренко

Ідеї античної філософії

Антична філософія – це сукупність філософських учень, що розвивалися в старогрецькому рабовласницькому суспільстві з кінця VII століття до н.е. і в давньоримському рабовласницькому суспільстві починаючи з II століття до н.е. аж до початку VI століття н.е. Антична філософія – єдине і своєрідне, але не ізольоване явище в розвитку філософської свідомості людства. Вона складалася на основі перенесених зі сходу в грецькі міста зачатків астрономічних, математичних і т.п. знань, в результаті обробки стародавньої міфології в мистецтві і поезії, а також звільнення світоглядних уявлень про природу і людину з полону міфологічних схем.

Вже в V столітті до н.е. виникли філософські і власне космологічні системи, в яких міф відіграє роль не стільки основного переконання, скільки образного засобу виразу думки. У VI столітті і навіть в V столітті до н.е. філософія і знання про природу ще не були відокремлені одне від одного. За відсутності способів експериментальної перевірки число виникаючих гіпотез було велике. Для філософії ця безліч гіпотез означала різноманіття типів філософського пояснення миру. Різноманіття це і рівень розробки зробили античну філософію школою філософського мислення для подальших часів.

Початковою точкою розвитку античної філософії був філософський матеріалізм. Фалес, Анаксимандр, Анаксимен, Геракліт, при всіх відмінностях між ними, вважали, що всі речі відбулися з якогось одного, і притому речовинного, начала. Проте усередині цієї наївно-матеріалістичної основи рано намітилися окремі переконання, які згодом привели до виникнення ідеалізму. Зародки розколу на матеріалістичні й ідеалістичні напрями з'явилися вже у перших грецьких мислителів. Ці зародки перетворилися в другій половині V і в першій половині IV століття до н.е. в протилежність матеріалізму та ідеалізму. Не менш ясною виступає в античній філософії протилежність діалектичного і метафізичного методів мислення. По суті, багато перших грецьких філософів були діалектиками, розглядали природу як ціле і, отже, у взаємодії та зв'язку її явищ. За тисячу з лишком років розвитку античної філософії матеріалізм і ідеалізм, діалектика і метафізика, що склалися в старогрецькій філософії, зазнали складну еволюцію, діалектику розвитку самого суспільства.

Матеріалізм в античній філософії розвивали Емпедокл, Анаксагор, Демокрит і пізніше Епікур. В особі Сократа і особливо Платона склалося учення філософського ідеалізму, що протиставив себе в першу чергу матеріалізму атомістів. З того часу в античній філософії ясно виявляються дві основні лінії розвитку, що борються між собою: матеріалізм і ідеалізм. Аристотель також висловлював свої ідеї в полеміці з попередніми і сучасними йому ученнями. Особливо енергійна і дотепна аристотелівська критика центральної в платонівському ідеалізмі теорії «ідей».

В епоху еллінізму, що відображала початок кризи полісної рабовласницької системи, боротьба шкіл античної філософії знов загострюється. Найбільш інтенсивна в цей час боротьба між школою епікуреїзму і школою стоїцизму, в учення яких, матеріалістичні в своїй основі, все більш широко проникали елементи ідеалізму. На перше місце серед питань філософії висуваються питання етики, що спирається, проте, на вчення про природу і теорію пізнання і мислення. Філософські школи перетворюються на замкнуту співдружність людей, об'єднаних байдужістю до зовнішніх подій і підвищеним інтересом до питань етики і виховання. Одночасно змінюється співвідношення між філософією і спеціальними науками, з'являється новий тип діяча і новий тип літератури - спеціальної, доступної тільки підготовленим.

Текст 12

Д. Різник

Прабатьківщина слов'ян

Прабатьківщиною слов'ян (за мовними даними) є територія, яку займали давні слов'яни, носії праслов'янської мови, в часи до їх розселення по історично засвідчених місцях проживання. Питання це є складним і загальноприйнятого розв'язання не має. Воно вирішується головним чином на основі лінгвістичних даних, оскільки окремі ареали пам'яток матеріальної культури і палеоантропологічних залишків здебільшого не збігаються з межами території поширення відповідних мов. Разом з тим самі по собі лінгвістичні дані не можуть забезпечити формулювання остаточних висновків про територію прабатьківщини слов'ян, необхідно враховувати також відомості археології, історії, антропології, етнографії та ін.

З лінгвістичних даних найважливіше значення для висвітлення питання про прабатьківщину слов'ян має топоніміка (зокрема гідроніміка), давні лексичні запозичення в праслов'янську мову з інших мов і в інші мови з праслов'янської та результати реконструкції структурних елементів праслов'янської мови в їх відношенні до елементів інших індоєвропейських мов, а коли йдеться про одиниці лексичного складу, – також у їх ролі позначень природних реалій, здавна специфічних для певних територій. З часом прабатьківщина слов'ян не залишалася незмінною, вона переміщувалася й розширювалася, її найдавніша територія знаходилася там, де ранні праслов'яни (не пізніше середини I тисячоліття до н. е.) виділялися з-поміж сусідніх з ними предків інших індоєвропейських народів – прабалтів, прагерманців та ін. Це могло мати місце в південно-східній частині Центральної Європи, можливо, в середнім Подунав'ї або в північному Прикарпатті. На наступному етапі відбулося, очевидно, значне переміщення прабатьківщини слов'ян у північному напрямі приблизно до верхів'я ріки Прип'яті. Звідси почалося поширення праслов'ян на схід до Дніпра (можливо, спочатку по території північніше Прип'яті з наступним переміщенням на південь по правобережжю Дніпра і на захід до Вісли та Одера). В 6 ст. звідси почалося масове розселення слов'ян через Наддністрянщину і Карпати на Балкани. У 9 ст. слов'яни займали вже значну територію в Східній і Центральній Європі від Адриатичного й Егейського морів до Балтійського моря і Ладозького озера та від правобережжя Ельби (Лаби) до лівобережжя Дніпра.

З питанням прабатьківщини слов'ян тісно пов'язане питання балто-слов'янської мовної спільності – гіпотетичної єдності у далекому минулому слов'янських і балтійських груп мов. Ґрунтується ця теорія в основному на великій подібності у їхній лексиці. Балто-слов'янська мовна єдність чи правова – одна з класичних проблем індоєвропейського мовознавства. Історичний розвиток балто-слов'янських мовних взаємин характеризують чотири стани: 1) спільність; 2) паралельність; 3) розходження; 4) зближення.

Спільність балтійських і слов'янських мов поширюється на всі мовні структури. Більш архаїчні своєю будовою балтійські мови надають у розпорядження дослідника історично-лінгвістичну перспективу для вивчення слов'янських, що нерідко зберігають лише релікти тих явищ, які в балійських мовах представлені цілими системами. Структурна похідність багатьох слов'янських форм (по відношенню до балтійських) навіть викликала поширену в останні роки гіпотезу про походження слов'янських мов з периферійного західнобалтійського діалекту. В Україні основоположниками дослідження цієї проблеми стали О. Потєбня, Я. Ендзелін, Л. Булаховський.

Текст 13

В. Глушенко

Культура мови перекладу

Культура мови перекладу – галузь перекладознавства, що вивчає й оцінює текст перекладу щодо його відповідності загальнолітературній нормі, стилістичній системі літературної мови. Культура мови перекладу залежить від мовної культури взагалі, від стану розвитку стилів літературної мови, тобто від мовних процесів, що відбуваються в оригінальній літературі. Вона пов'язана з оцінкою досконалого (недосконалого) перекладу, тобто враховує його функціонування як явища рідної літератури й мови. Відповідна оцінка передбачає порівняння тексту перекладу з оригіналом, встановлення адекватності здійсненого перекладу. При цьому культура мови перекладу заперечує буквальний, дослівний переклад, орієнтує перекладачів на дотримання міри естетичного в передачі національного колориту оригіналу, на творчі пошуки у відтворенні індивідуального стилю автора, який послуговується діалектною, регіональною лексикою, архаїчними мовними засобами, різними прийомами стилізації.

Співвідношення мови оригіналу і мови перекладу – величина історично змінна. В Середні віки переклади були переважно буквальні, в 17 – 18 ст. «вільні», для яких характерне скорочення і навіть зміни. Пізніше перекладачі прагнуть до відповідності оригіналу, до точної передачі і змісту, і художніх особливостей його. В певну добу першотвір прочитується перекладачами по-новому. Давні переклади несуть на собі відбиток минулого стану літературної мови. Крім того, через мовні явища перекладачі доносять до сучасного читача загальнокультурну, естетичну оцінку першотвору. Як галузь мистецтва перекладу культура мови перекладу сприяє відбору, шліфуванню виражальних засобів рідної мови, урізноманітнює її стилістичні можливості.

Відчуття рідної мови допомагає перекладачеві у використанні стилістичних маркованих засобів (діалектної, просторічної, архаїчної, високої книжної або розмовної зниженої лексики). Недосконалий той переклад, у якому відбувається стилістична переорієнтація мови оригіналу, що неодмінно призводить до порушення його змісту. Культура мови перекладу заперечує не лише буквальний переклад, а й мовне мистецтво, яке власне перетворює переклад на довільний переказ, або переспів. Тонка межа відділяє новаторську мовотворчість перекладача від формального експериментування зі словом. Теоретики й практики перекладу відзначають труднощі у відтворенні фразеології першотвору, передачі міжмовних омонімів, наголошують, що переклад із близькоспоріднених мов буває складніший, ніж із мов структурно віддалених, а переклад наукової, публіцистичної літератури легший, ніж художньої. В історії української перекладної літератури і перекладознавства вирізняються окремі періоди, коли з кількісним збільшенням перекладів, з розширенням кількості мов, з яких перекладають, зростає увага і до культури мови перекладу. Так, наприкінці 19 ст. активно перекладацькою діяльністю займалися П. Куліш, І. Франко, Олена Пчілка, М. Старицький, Леся Українка. Високою технікою перекладу володіли такі майстри перекладу 20 ст., як М. Рильський, Борис Тен, М. Лукаш. Нових стилістичних нюансів досягла українська мова в перекладацькій творчості І. Стешенко, Є. Поповича, Д. Білоуса та ін. Особливу увагу культурі мови перекладу приділяли теоретики й практики українського перекладу М. Рильський, О. Фінкель, О. Кундзіч, С. Ковганюк, В. Коптілов та ін.

Текст 14

С. Микитенко

Болонський процес в Україні

Однією з найважливіших сфер розвитку євроінтеграції є сфера вищої освіти, де вона набула форм Болонського процесу. На сьогодні 45 європейських країн, включно з Україною, є його учасниками. Крім того, значна кількість міжнародних організацій підтримують ідеї процесу та сприяють його реалізації.

Болонський процес (БП) - це процес європейських реформ, що спрямований на створення спільної Зони європейської вищої освіти до 2010 року. Болонський процес офіційно розпочався у 1999 році з підписання Болонської декларації. Передумовою її створення стало підписання Великої Хартії європейських університетів.

Згідно з цілями БП до 2010 року освітні системи країн-учасниць Болонського процесу повинні бути змінені, щоб сприяти: полегшеному переїзду громадян з метою подальшого навчання чи працевлаштування у Зоні європейської вищої освіти; зростанню привабливості європейської вищої освіти; розширенню Європи та забезпеченню її подальшого розвитку як стабільного, мирного, толерантного суспільства.

Слід зазначити, що БП не передбачає створення повністю ідентичних систем освіти у різних країнах, він призначений лише для зміцнення взаємозв'язків та покращення взаєморозуміння між різними освітніми системами.

19 травня 2005 року у норвезькому місті Берген на Конференції міністрів країн Європи Україна приєдналася до Болонського процесу, зобов'язавшись внести відповідні зміни у національну систему освіти та приєднатися до роботи над визначенням пріоритетів у процесі створення єдиного європейського простору вищої освіти до 2010 року.

Історія Болонського процесу офіційно почалася з підписання Болонської декларації у 1999 році, проте її передісторія сягає 1954 року, коли було підписано Європейську культурну конвенцію, в якій наголошується на необхідності заохочення громадян усіх держав до вивчення мов, історії та культури інших країн і спільної для них культури.

Ідеї освітньо-культурного об'єднання європейських країн загалом та університетів зокрема отримали своє продовження у Великій Хартії університетів, що стала фінальним результатом пропозиції, адресованої Болонським університетом у 1986 році усім найстаршим європейським університетам. Ідея Великої Хартії була прийнята з ентузіазмом.

Велика Хартія, проект якої був створений у січні 1988 року у Барселоні, була підписана всіма ректорами, що зібралися у Болоні 18 вересня 1988 року для відзначення 900-ї річниці Болонського університету, що вважається найстаршим університетом Європи. "Європа вже існує, її мешканці поділяють спільні інституції, до яких належать і університети, протягом століть. Університети є інтелектуальними центрами минулого та майбутнього, що мають спільні цілі та методологію здобуття знань - чи то практичних, чи теоретичних", - з такою промовою виступили представники Болонського університету на святкуванні.

Процес, що наштовхнув на ідею створення Великої Хартії, був особливо важливим. Хартія не була представлена політичною владою, а була розроблена у стінах Університетів. Вона спирається на фундаментальні цінності європейських університетських традицій, проте сприяє зміцненню зв'язків між вищими навчальними закладами в усьому світі, долучаючи до процесів, започаткованих у ній, несвропейські університети.

На сьогодні до Великої Хартії приєдналося 515 університетів, серед яких 14 українських.

Текст 15

С. Волохов

Паперовий зорепад

Дванадцятий львівський форум видавців продемонстрував початок українського «письменницького» буму. За ним має наступити бум читацький і видавничий.

Львівський форум видавців, який традиційно проходить в міському Палаці мистецтв, вже наближається за своїми статистичними показниками до найбільшого в Східній Європі Варшавського ярмарку. Цього року в ньому взяли участь 239 видавництв, 14 книготоргових фірм, 68 бібліотек, 78 книгарень, 156 приватних підприємців, 171 представництво зарубіжних видавництв в Україні, друкарні, видавничі центри вузів, книжкові клуби, фундації, журнали та суспільні організації. Відбулося більше 200 презентацій, а на конкурс «Краща книга форуму» було представлено понад тисячу видань. Кожного ранку біля входу до книжкового ярмарку шикувалася довга черга відвідувачів. А оскільки в форумі була задіяна маса закладів у центрі міста — театри, музеї, клуби і кав'ярні, книгарні — створювалося враження, ніби форумом живе весь Львів.

Кількість відвідувачів, що побували за чотири дні на книжковому ярмарку, наближається до 50 тис. чоловік. Президент форуму Олександра Коваль не приховує задоволення з приводу популярності цього заходу. «Головна мета, яку я ставила, — створення приємного місяця для спілкування між видавцями, продавцями, авторами і покупцями, тобто всіма, хто задіяний в цьому ринку, — говорить вона. — Друга мета — формування ситуації, в якій книга і читання буде не короткочасною потребою, модою, а способом життя. Методології досягнення цих цілей немає. Просто потрібно любити і розуміти книгу та середовище».

І все-таки, незважаючи на успіх форуму, ситуація на українському книжковому ринку в цілому далека від досконалості.

Можливо, багато кому з наших читачів невідомо, що крім економічних показників, після досягнення яких держава одержує право вступити до Європейського союзу, є і показники гуманітарні. І у тому числі — показник рівня читання, який не може бути менше 60%. Це означає, що 60% населення має прочитати як мінімум одну книгу на рік. У більшості європейських країн, що запровадили програми підтримки читання, цей показник тримається на належному рівні. В Португалії подібних програм немає, і там рівень читання становить 32%. В Росії він досягає 37%. В Україні дослідження з цієї проблеми не проводяться взагалі, але з урахуванням культурної спільності можна припустити, що він на рівні російського.

Оцінюючи ситуацію на українському книжковому ринку в порівнянні з попередніми роками, пані Коваль не знаходить особливих змін і нових тенденцій: «Відбувся природний приріст ринку — близько 10%, що відповідає інфляції та рівню життя українців. Щоб ситуація змінилася, має відбутися читацький, а потім і видавничий бум. Інакше, щоб наблизитися до США, нам знадобиться років сто, за умови, що вони стоятимуть на місці».

Проте, президент львівського форуму планує відкрити ще один ярмарок, на цей раз у Києві. І іншого формату — ділового, вже без літературного фестивалю, але з продажем авторських прав.

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТУ:

З СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

2. Поняття про орфографію. Принципи української орфографії.
3. Поняття про орфопію. Основні правила української літературної вимови.
4. Лексико-семантична система української мови. Системні зв'язки лексичних одиниць.
5. Слово як лексична одиниця. Природа лексичного значення. Його види (аспекти). Структура лексичної одиниці. Типи лексичних значень.
6. Становлення лексико-семантичної системи української мови (споконвічно російська і запозичена лексика). Активна і пасивна лексика в сучасній російській мові. Лексика обмеженого вживання.
7. Стилїстична диференціація української лексики.
8. Поняття про фразеологію. Системні відносини в ній. Основні принципи класифікації фразеології і їх типи.
9. Морфема і морф. Загальні і диференціальні ознаки морфем. Морфемна структура слова. Морфемний аналіз.
10. Способи словотворення. Словотвірний аналіз слів.
11. Лексико-граматичні розряди іменників. Категорія роду іменників. Рід невідмінюваних іменників.
12. Категорія числа іменників. Число в граматиці і реальної дійсності.
13. Відмінкові форми і відмінкові значення іменників. Типи відмін іменників.
14. Прикметник як частина мови. Лексико-граматичні розряди прикметників. Повні і короткі форми прикметників. Ступені порівняння прикметників.
15. Числівник як частина мови, його обсяг. Класифікація числівників.
16. Займенник в системі імен. Класифікація займенників.
17. Категорія виду дієслова. Типи дієслів по відношенню до виду.
18. Дієприкметник як атрибутивна дієслівна форма.
19. Дієприслівник як атрибутивна дієслівна форма.
20. Прислівник як частина мови. Особливості творення прислівників.
21. Складне і просте речення. Полі-і монопропозитивність складної і простого пропозиції.
22. Принципи класифікації складносурядних речень: традиційна і структурно-семантична класифікації.
23. Принципи класифікації складнопідрядних речень: логічна, формально-граматична і структурно-семантична класифікації.
24. Принципи класифікації безсполучникового складного речення: традиційна і структурно-семантична класифікації.

З СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ

1. Класифікація звуків сучасної російської мови. Московська фонологічна школа.
2. Поняття про орфографію. Принципи російської орфографії.
3. Поняття про орфопію. Основні правила російської літературної вимови.
4. Лексико-семантична система російської мови. Системні зв'язки лексичних одиниць.
5. Слово як лексична одиниця. Природа лексичного значення. Його види (аспекти). Структура лексичної одиниці. Типи лексичних значень.
6. Становлення лексико-семантичної системи російської мови (споконвічно російська і запозичена лексика). Активна і пасивна лексика в сучасній російській мові. Лексика обмеженого вживання.

7. Стилистична диференціація російської лексики.
8. Поняття про фразеології. Системні відносини в ній. Основні принципи класифікації фразеології і їх типи.
9. Морфема і морф. Загальні і диференціальні ознаки морфем. Морфемна структура слова. Морфемний аналіз.
10. Способи словотворення. Словотвірний аналіз слів.
11. Лексико-граматичні розряди іменників. Категорія роду іменників. Рід невідмінюваних іменників.
12. Категорія числа іменників. Число в граматиці і реальної дійсності.
13. Відмінкові форми і відмінкові значення іменників. Типи відмін іменників.
14. Прикметник як частина мови. Лексико-граматичні розряди прикметників. Повні і короткі форми прикметників. Ступені порівняння прикметників.
15. Числівник як частина мови, його обсяг. Класифікація числівників.
16. Займенник в системі імен. Класифікація займенників.
17. Категорія виду дієслова. Типи дієслів по відношенню до виду.
18. Дієприкметник як атрибутивна дієслівна форма.
19. Дієприслівник як атрибутивна дієслівна форма.
20. Прислівник як частина мови. Особливості творення прислівників.
21. Складне і просте речення. Полі-і монопропозитивність складної і простого пропозиції.
22. Принципи класифікації складносурядних речень: традиційна і структурно-семантична класифікації.
23. Принципи класифікації складнопідрядних речень: логічна, формально-граматична і структурно-семантична класифікації.
24. Принципи класифікації безсполучникового складного речення: традиційна і структурно-семантична класифікації.

3 ТЕОРІЇ ПЕРЕКЛАДУ

1. Значення терміну “переклад”. Одиниці перекладу.
2. Переклад як спосіб подолання лінгвостічного бар’єру. Складові лінгвостічного бар’єру.
3. Поняття адекватності та еквівалентності. Рівні перекладацької еквівалентності.
4. Критерії повноцінного перекладу. Семантико-структурна подібність початкового і перевідного текстів.
5. Переклад як текст. Причини і міра перекладацьких трансформацій.
6. Типи перекладацьких трансформацій.
7. Роль міжмовних еквівалентів. Чинники, що впливають на вибір еквівалента при перекладі.
8. Переклад. Лексична безеквівалентність. Шляхи подолання лексичної безеквівалентності.
9. Лексика, провокуюча перекладацькі помилки.
10. Типи помилок при перекладі.
11. Помилки, що виникають у процесі передачі змісту початкового тексту: викривлення, неточність, неясність.
12. Мовна норма і узус як чинники регулятивної дії.
13. Види змісту. Передача денотативного змісту.
14. Передача сигніфікативних коннотацій. Внутрішньомовний зміст. Зміст на рівні інтерпретатора.
15. Роль типу тексту при перекладі. Предперекладацький аналіз тексту.
16. Англійська перекладацька традиція. (Т. Севорі, Дж. Ферс, М.А.К. Хеллідей).

17. Перекладацька концепція Дж. Кетфорда, П. Ньюмарка, М. Снелл-Хорнбі.
18. Порівняльна стилістика Ж.-П. Віне, Ж. Дарбельне. Ж. Мунен як перекладач.
19. Інтерпретативна теорія у франко-канадському перекладознавстві.
20. Теоретичні інновації в перекладознавстві США.
21. Перекладацька школа Східної Німеччини. Праці О. Каде.
22. Перекладацькі концепції А. Нойберга, Г. Єгера.
23. Розвиток теорії перекладу в Західній Німеччині (К. Райс, В. Вілсс).
24. Дослідження процесу перекладу в працях Х. Крінгса.
25. Теорія релевантності Е.-А. Гутта.
26. Перекладацькі дослідження в Скандинавії. Розвиток і критика скопос-теорії.
27. Експериментальні дослідження С. Тиррконен-Кондит і І. Вехмас-Лехто.
28. Перекладацька концепція Ф. Гюттингера в монографії “Цільова мова. Теорія і техніка перекладу”.
29. Теоретична концепція А. Людсканова.
30. Теоретичні погляди Г. Турі.

ТЕКСТИ ДЛЯ ПЕРЕКЛАДУ

1. Переклад тексту “Чи потрібні Україні євростандарти освіти?”.
2. Переклад тексту “Вершники (фрагмент)”.
3. Переклад тексту “Синхронічний та діяхронічний підходи до вивчення мови”.
4. Переклад тексту “Творчість І. Котляревського та нова парадигма української літературної мови”.
5. Переклад тексту “Людина та людство у новелістиці О. Гончара”.
6. Переклад тексту “Розвиток літературознавства в першій половині ХХ ст.”.
7. Переклад тексту “Правова охорона об’єктів промислової власності”.
8. Переклад тексту “Філософія Г.С. Сковороди та його ідея “Справжньої праці”.
9. Переклад тексту “Мережа Internet”.
10. Переклад тексту “Системи автоматичного перекладу”.
11. Переклад тексту “Ідеї античної філософії”.
12. Переклад тексту “Прабатьківщина слов’ян”.
13. Переклад тексту “Культура мови перекладу”.
14. Переклад тексту “Болонський процес в Україні”.
15. Переклад тексту “Паперовий зорепад”.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ СТУДЕНТІВ

Відповідь студента-випускника на питання екзаменаційного білета слугує підтвердженням або в тій чи іншій мірі коректировою у визначенні кінцевої оцінки успішності оволодіння ним фаховими дисциплінами.

Оцінка “відмінно” виставляється студенту-випускнику за відповідь, в якій виявлено: досконале володіння провідними теоретичними положеннями історії та основ сучасної української та російської мов і перекладознавства, посилання на першоджерела самостійне і обґрунтоване формулювання висновків, вибір з альтернативних можливих підходів оптимального варіанту у вирішенні практичних завдань, вільне включення у співбесіду, свідоме і обґрунтоване відстоювання власної позиції з приводу тієї чи іншої проблемної ситуації, оволодіння культурою мови, культурою спілкування.

Оцінка “добре” може бути виставленою у випадках, якщо при загальній освіченості в теорії і практиці фахових дисциплін, студент-випускник значною мірою посилається на основний підручник, тобто не виявляє прагнення до поширення діапазону вивчення навчальної дисципліни. Крім того, оцінка на бал може бути зниженою, якщо на одне з питань студентом дана неповна відповідь, або припущена незначна помилка, яка не порушує загальної логіки розкриття проблеми.

Оцінка “задовільно” виставляється студенту-випускнику за відповідь, в якій подане стисле розкриття того чи іншого питання, або припущена значна кількість помилок у розв’язанні теоретичних чи практичних завдань і, як наслідок, відповідь потребує додаткових питань. Оцінка відповіді може бути зниженою до зазначеного рівня за умов, якщо студент-випускник не в достатній мірі володіє культурою мови і культурою спілкування, у відповіді виявляється непослідовність розкриття питання, але при умові загальної орієнтації в його суті.

Оцінка “незадовільно” виставляється студенту-випускнику за відповідь, в якій виявлений загальний низький рівень освіченості в теорії і практиці навчальних дисциплін за спеціальністю “Переклад (українська, російська, польська мови)” тобто ним не розкрито більшість питань, вміщених в екзаменаційному білеті, або запропонованих членами державної комісії.

Крім зазначених оцінок, студенту-випускнику в усній формі може бути висловлена від імені державної комісії подяка за яскраве, логічне і повне розкриття питань і за сумлінне ставлення до обраного фаху і навпаки, – попередження, якщо його відповідь за якістю межує з незадовільною оцінкою.

Загальні критерії та шкала оцінювання результатів навчання (навчальних досягнень здобувачів вищої освіти) кваліфікаційного екзамену

Сума балів за 100-бальною шкалою, накопичених студентом за результата	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента		Форма контролю
	Рівень сформованості компетентностей, визначених освітньою програмою для навчальної дисципліни	Рівень досягнення студентом запланованих результатів навчання з навчальної	

ми навчання		дисципліни	
90-100	Студент виявляє високий рівень сформованості всіх загальних і фахових компетентностей, передбачених освітньою програмою спеціальності	Студент демонструє високий рівень досягнення запланованих результатів вивчення навчальної дисципліни, що	Відмінно
74-89	Студент демонструє достатній рівень сформованості загальних і фахових компетентностей, передбачених освітньою програмою спеціальності. Несформовані компетентності відсутні	Студент виявляє достатній рівень досягнення запланованих результатів вивчення навчальної дисципліни та готовності до подальшого навчання та/або професійної діяльності за фахом	Добре
60-73	Студент демонструє мінімально достатній та достатній рівень сформованості загальних і фахових компетентностей, передбачених освітньою програмою спеціальності. Несформовані компетентності відсутні	Наявні мінімально достатні для подальшого навчання та/або професійної діяльності за фахом результати вивчення навчальної дисципліни.	Задовільно
35-59	Лише частина визначених освітньою програмою спеціальності для навчальної дисципліни загальних і фахових компетентностей сформовані в студента на мінімально-достатньому або недостатньому рівні, рівень сформованості решти компетентностей є недостатнім або компетентність взагалі відсутня.	Ряд запланованих результатів вивчення навчальної дисципліни відсутні. Рівень наявних результатів навчання є недостатнім є недостатнім для подальшого навчання та/або професійної діяльності за фахом	Незадовільно
0-34	Компетентності не сформовані	Результати навчання відсутні	

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аванесов Р.И. Фонетика современного русского литературного языка. – М.: Изд-во МГУ, 1956. – 240 с.
2. Аванесов Р.И. Русское литературное произношение: Учебное пособие. – 6-е изд. – М.: Просвещение, 1984. – 384 с.
3. Бабайцева В.В., Максимов Л.Ю. Синтаксис. Пунктуация: Учебное пособие. – М.: Просвещение, 1981. – 271 с.
4. Баранов М.Т. и др. Русский язык: Справочные материалы: Учеб. пособие для учащихся / Под ред. Н.М. Шанского. – 4-е изд. – М.: Просвещение, 1988. – 288 с.
5. Валгина Н.С. Синтаксис современного русского языка: Учебное пособие. – 2-е изд. – М.: Высшая школа, 1978. – 439 с.
6. Гвоздев А.Н. Современный русский литературный язык. Ч. 1. Фонетика и морфология. – М.: Просвещение, 1973. – 432 с.
7. Гвоздев А.Н. Современный русский литературный язык. Ч. 2. Синтаксис. – М.: Просвещение, 1968. – 344 с.
8. Грамматика современного русского литературного языка / Отв. редактор Н.Ю. Шведова. – М.: Наука, 1970. – 768 с.
9. Граник Г.Г., Бондаренко С.М. Секреты пунктуации: Книга для учащихся среднего и старшего возраста. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1987. – 128 с.
10. Диброва Е.И., Касаткин Л.Л., Щеболева И.И. Современный русский язык (Теория. Анализ языковых единиц). Часть 1. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. – 413 с.
11. Земская Е.А. Современный русский язык: Словообразование: Учебное пособие. – М.: Просвещение, 1973. – 304 с.
12. Иванов В.В. Историческая грамматика русского языка: Учебное пособие. – М.: Просвещение, 1990. – 400 с.
13. Иванова В.Ф. Современный русский язык. Графика и орфография: Учебное пособие. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1976. – 288 с.
14. Ковтунова И.И. Современный русский язык: Порядок слов и актуальное членение предложения. – М.: Просвещение, 1976. – 239 с.
15. Кононенко В.И. Русский язык. – К.: Вища школа, 1986. – 415 с.
16. Кожин А.Н. Литературный язык Киевской Руси. – М.: Просвещение, 1984. – 233 с.
17. Кожин А.Н. Литературный язык Московской Руси. – М.: Просвещение, 1984. – 425 с.
18. Кожин А.Н. Хрестоматия по истории русского литературного языка. – М.: Просвещение, 1989. – 354 с.
19. Крючков С.Е., Максимов Л.Ю. Современный русский язык: Синтаксис сложного предложения. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1977. – 191 с.
20. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – М.: Сов. Энциклопедия, 1990. – 685 с.
21. Матусевич М.И. Современный русский язык: Фонетика. – М.: Просвещение, 1976. – 288 с.
22. Панов М.В. Современный русский язык. Фонетика: Учебное пособие. – М.: Высшая школа, 1979. – 256 с.
23. Панов М.В. Русская грамматика. – М.: Наука, 1980. – Т. 1. – 783 с.; Т. 2. – 709 с.
24. Пешковский А.М. Русский синтаксис в научном освещении. – М.-Л., 1956. – 258 с.
25. Розенталь Д.Э., Голуб И.Б. Современный русский язык: Учебное пособие. – М.: Международные отношения, 1991. – 560 с.

26. Руднев А.Г. Синтаксис современного русского языка. – М.: Высшая школа, 1968. – 320 с.
27. Русский язык: Полный школьный курс / Под ред. О.Л. Соболевой. – М.: АСТ – ПРЕСС, 2000. – 640 с.
28. Русская грамматика / Ред. коллегия Н.Ю. Шведова и др. – М.: Наука. – Т. I. – 784 с. – Т. II. – 710 с.
29. Рыжков Н.С. Современный русский язык. Глагол: Учебное пособие. – Т.: Укитувчи, 1986. – 128 с.
30. Скобликова Е.С. Современный русский язык: Синтаксис простого предложения. – М.: Просвещение, 1979. – 236 с.
31. Современный русский литературный язык / Под ред. П.А. Леканта. – М.: Высш. школа, 1982. – 399 с.
32. Современный русский язык: Учебное пособие / Под. ред. В.А. Белошапковой. – М.: Азбуковник, 1997. – 928 с.
33. Современный русский язык / Под ред. Д.Э. Розенталя - М.: Высшая школа, 1976. – 352 с.
34. Современный русский язык: Учебник: Фонетика. Лексикология. Словообразование. Морфология. Синтаксис / Под общ. Ред. Л.А. Новикова. – СПб: Лань, 2003. – 864 с.
35. Современный русский литературный язык / Под ред. Н.М. Шанского. – Л.: Просвещение, 1981. – 584 с.
36. Современный русский язык / Под ред. Е.М. Галкиной-Федорук. – М.: изд-во МГУ, 1962-1964. – Ч. 1. – 344 с.; Ч. 2. – 638 с.
37. Чеснокова Л.Д. Русский язык. Трудные случаи морфологического разбора: Учебное пособие. – М.: Высшая школа, 1991. – 192 с.
38. Шанский Н.М. Очерки по русскому словообразованию. – М.: Изд-во МГУ, 1968. – 310 с.
39. Шанский Н.М. Русский язык: Лексика. Словообразование. – М.: 1975. – 239 с.
40. Шмелев Д.Н. Современный русский язык. Лексика: Учебное пособие. – М.: Просвещение, 1977. – 335 с.
1. Апресян Ю.Д. Лексическая семантика: синонимические средства языка. – М.: Наука, 1974. – 367 с.
2. Бархударов Л.С. Язык и перевод. – М.: Межд. отн., 1975. – 239 с.
3. Гак В.Г. Сравнительная типология французского и русского языков. – Л.: Просвещение, 1983. – 287 с.
4. Гак В.Г. Сопоставительная лексикология. – М.: Межд. отн., 1977. – 263 с.
5. Журавлёва Т.А. Основные проблемы теории и практики перевода. – Донецк, 1998. – 87 с.
6. Казакова Т.А. Практические основы перевода. – СПб., 2001. – 320 с.
7. Комиссаров В.Н. Слово о переводе. – М.: Межд.отн., 1973. – 213 с.
8. Комиссаров В.Н. Текст и перевод. – М.: Наука, 1988. – 236 с.
9. Комиссаров В.Н. Общая теория перевода. Курс лекций. – 134 с.
10. Рещкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. – М., 1974.
11. Семенец О.Е., Панасьев А.Н. История перевода: Учебное пособие. – Киев, КГУ, 1989. – 337 с.
12. Сукаленко Н.И. Двуязычные словари и вопросы перевода. – Харьков: Вища школа, 1976. – 468 с.
13. Теория и практика перевода с французского на русский. – М.:Высш.шк., 1989. – 288 с.

14. Терехова С.И. Вступ до перекладознавства. – К.: Вид. центр КДЛУ, 2001. – 92 с.
15. Федоров А.В. Основы общей теории перевода. – М.: Высш.шк., 1983. – 392 с.
16. Циткина Ф.А. Терминология и перевод: к основам сопоставительного терминоведения. – Львов: Вища шк., 1988. – 156 с.
17. Гак В.Г., Левин Ю.И. Курс перевода. – М.:Межд. отн.,1980. – 351с.
18. Крупнов В.Н. Курс перевода. Английский язык: общественно-политическая лексика. – М.: Межд. отн., 1979. – 232 с.
19. Вопросы перевода в мировой лингвистике: Сб. статей. – М., 1979. – 312 с.
20. Стрелковский Г.М., Латышев Л.К. Научно-технический перевод. – М., 1980. – 271 с.
21. Черняховская Л.А. Перевод и смысловая структура. – М., 1976. – 264 с.